

ANNE FRANK

HISTORIA NA DZIEŃ DZISIEJSZY

Podręcznik dla przewodników

2017

Spis treści:

1. Wprowadzenie 3

Dom Anny Frank w Amsterdamie/ Założenia programowe

2. Oprowadzanie po wystawie 7

Przygotowanie/ Początek/ Przykładowy plan oprowadzania po wystawie/ Praca z wystawą/
Trudne sytuacje/ Autentyczność dziennika/ Zawartość treściowa wystawy

3. Wystawa - panel po panelu 16

4. Załączniki 46

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka/Oś czasu/ Słownik/ Linki

1 Wprowadzenie

Dom Anne Frank w Amsterdamie

anne frank house

3 maja 1957 roku, z inicjatywy Otto Franka, przede wszystkim dlatego, by ocalić dom przy ul. Prinsengracht 263, w Amsterdamie, powstał Dom Anny Frank. W tym domu przez 2 lata Anne ukrywała się przed nazistami, wraz z siedmiorgiem innych osób. Od czasu jego otwarcia, ludzie z całego świata przybywali, by zobaczyć tzw. sekretny aneks. Z liczbą odwiedzających sięgającą ponad milion osób rocznie, Dom Anne Frank jest jednym z najczęściej odwiedzanych muzeów w Holandii. To niezależna organizacja non-profit, która zarządza i udostępnia zwiedzającym kryjówkę Anny Frank, a także przypomina światu o jej historii. Dom Anny Frank prowadzi programy edukacyjne i przygotowuje materiały oparte na historii Anny Frank. Za swój cel stawia uświadamianie młodych ludzi na temat zagrożeń płynących z antysemityzmu, rasizmu, dyskryminacji oraz na temat znaczenia wolności, równych praw i demokracji. Wydarzenia te są organizowane na całym świecie.

Dom Anny Frank czerpie swoje środki z przychodów muzeum, a także z innych źródeł, od sponsorów prywatnych oraz innych organizacji grantodawczych. Aby dowiedzieć się więcej, odwiedź stronę: www.annefrank.org

“Nie możemy zmienić przeszłości. Jedyne, co możemy zrobić, to czerpać z niej naukę i uświadomić sobie, co znaczy dyskryminacja i prześladowanie niewinnych ludzi. Wierzę, że każdy z nas jest odpowiedzialny za walkę z uprzedzeniami” - Otto Frank

Fundacje współpracują ze sobą, dzięki czemu w polskich szkołach oraz instytucjach kulturalnych i edukacyjnych możemy realizować warsztaty na bazie wystawy.

Historie osobiste

Indywidualne świadectwa mają większą siłę oddziaływania niż suche fakty i statystyki. Jako edukatorzy i przewodnicy wystawy, chcemy zaprosić zwiedzających do postawienia się w sytuacji osób żyjących w czasach, o których opowiada wystawa. Poprzez zrozumienie “małych” wydarzeń mających miejsce w czasie Holocaustu oraz tego, co doprowadziło do tej tragedii, łatwiej możemy odnaleźć oddźwięk tej historii w dniu dzisiejszym. Naszym celem jest, by respektowane były prawa i godność człowieka oraz by ludzie podejmowali działania w obronie praw innych, gdy jest to konieczne.

Sprawcy/ ofiary/ milczący świadkowie/ pomagający

Ci, którzy aktywnie łamali prawa innych ludzi w czasach narodowego socjalizmu, są zazwyczaj określani oprawcami, podczas gdy osoby prześladowane nazywane są ofiarami lub celem. Tych, którzy pomagali ofiarom, nazywamy pomagającymi. Często ryzykowali oni utratą pracy, wolności a nawet własnym życiem. Wyróżniamy również kategorię ludzi, którzy pozostawali z boku. To ludzie, którzy nie podejmowali żadnych działań, podczas gdy Holocaust zbierał swoje żniwo. Tych ludzi nazywamy milczącymi świadkami. Kategorie te są przydatne, jednak nie zawsze się wykluczają. Niektóre ofiary stały się oprawcami, niektórzy oprawcy ofiarami lub pomagającymi. Między innymi właśnie dlatego powstrzymujemy się od nazywania Niemców i Austrii “winnymi państwami”, a Holandii “ofiara” oraz Niemców i Austriaków - “oprawcami”, a Holendrów, Francuzów czy Belgów - “ofiarami”. W każdym kraju, również pośród jego przywódców politycznych, można znaleźć ludzi różnych kategorii. Określając całe narody lub populacje mianem “oprawców” lub “ofiary”, można wprowadzić ludzi w błąd i pozwolić im wierzyć, że sytuacja była mniej skomplikowana niż w rzeczywistości. Znamy przykłady niemieckich i austriackich ofiar oraz Holendrów, którzy popierali nazistów. W Europie oraz poza nią można natknąć się na więcej takich przypadków. Nie wszyscy Niemcy byli nazistami i nie wszyscy naziści byli Niemcami.

Cele wystawy

- Przedstawić zwiedzającym historię Holocaustu z perspektywy Anny Frank i jej rodziny. Zapoznać ich z faktami historycznymi i wydarzeniami, które zdeterminowały ich życie, ukazując wpływ narodowego socjalizmu na życie żydowskiej rodziny.
- Pokazać zwiedzającym, że we wszystkich społeczeństwach istnieją różnice między ludźmi (kulturowe, etniczne, na tle religijnym, politycznym czy innym). Pomimo tego, w wielu krajach istnieją ludzie, którzy uznają swoją wyższość nad innymi oraz odmawiają im prawa do równego traktowania. Pokazać, że takie idee mogą prowadzić do dyskryminacji, wykluczenia, prześladowań, a nawet zabójstw.
- Zachęcić zwiedzających do przeanalizowania pojęć tolerancji, wzajemnego szacunku, praw człowieka, demokracji oraz tego, czym są one dla nas.
- Przekonać zwiedzających, że nie przyjmujemy za pewnik społeczeństwa, w którym różnice między ludźmi są respektowane. Oprócz praw (oraz ich implementacji), istotne jest też, by każdy człowiek czuł się zobowiązany do obrony praw innych ludzi, na ile jest to możliwe.

Nie nauczamy o życiu Anny Frank i historii Holocaustu, by przedłożyć konkretny pogląd lub wersję wydarzeń, ale po to, by zachęcić ludzi do samodzielnego myślenia i rozwijania swoich opinii oraz działań.

Struktura wystawy

Życie Anny Frank jest motywem przewodnim wystawy. Doświadczenia rodziny Frank naświetlają wydarzenia oraz procesy, które miały miejsce przed, w trakcie oraz po II wojnie światowej. Wystawa zawiera liczne zdjęcia rodziny Frank, które są przeplatane innymi zdjęciami oraz informacjami o wydarzeniach historycznych. Historia opowiedziana poprzez wystawę przedstawia konkretne konsekwencje decyzji politycznych podejmowanych w tamtym czasie oraz konsekwencje indywidualnych wyborów oraz ich wpływu na tych, którzy byli prześladowani, jak rodzina Franków.

Dziennik Anny Frank jest czytany na całym świecie. Stał się on ważnym narzędziem w edukacji, zarówno w salach lekcyjnych, jak i poza nimi. Lektura “Dziennika” pozwala wielu ludziom dostrzec, dlaczego Anne stała się symbolem cierpienia milionów ludzi w czasie Holocaustu. Inni postrzegają ją bardziej w kontekście jej aspiracji pisarskich. Jeszcze inni skupiają się na jej sile i odwadze, które prowadziły ją w czasie, gdy się ukrywała oraz na jej chęci zrozumienia świata i natury ludzkiej –

czegoś, czym jej dzieło wciąż inspiruje ludzi w każdym wieku. W wystawie użyte są cytaty, które urzeczywistniają niesamowitą opowieść tej dziewczynki oraz dają nam wgląd w jej niezwykle spojrzenie na świat. Fundacje współpracują ze sobą, dzięki czemu w polskich szkołach oraz instytucjach kulturalnych i edukacyjnych możemy realizować warsztaty na bazie wystawy

Margot Frank była pierwszą osobą w rodzinie Frank, która dostała wezwanie do wyjazdu “za granicę” w lipcu 1942 roku. To wezwanie wprowadziło rodzinę Frank w wielką konsternację i postanowili oni porzucić bezpieczeństwo domu rodzinnego, by rozpocząć pełne niepewności i ryzyka życie w ciasnym sekretnym aneksie w budynku siedziby firmy Otto Franka.

Miep Gies była sekretarką Otto Franka. Bez niej i innych pomagających, życie w ukryciu w sekretnym aneksie nie byłoby możliwe. Miep Gies, choć często mówi się o niej jako o bohaterce, po wojnie wielokrotnie podkreślała, że żeby pomagać innym, nie trzeba być bohaterem.

Od lipca 1942 do sierpnia 1944 w sekretnym aneksie na Prinsengracht 263 mieszkało osiem osób: rodzina Frank, rodzina Van Pels oraz dentysta o nazwisku Fritz Pfeffer. W swoim dzienniku, Anne Frank opisuje rodzinę Van Pels jako “Van Daan”, a Fritza Pfeffera jako “Alberta Dussel”. Wystawa ma uświadomić ludziom jak trudne było życie w sekretnym aneksie. Cytaty wzięte z dziennika Anny dopowiadają resztę. Ukrywający się ludzie zostali wydani 4 sierpnia 1944 roku i natychmiast aresztowani. Następnie zostali wywiezieni do obozu przejściowego w Westerbork, a stamtąd deportowani do Auschwitz (3 września 1944). Auschwitz był to obóz śmierci oraz obóz koncentracyjny. To jeden z największych i najbardziej znanych nazistowskich obozów śmierci i znajduje się w Polsce. W Auschwitz zamordowano ponad milion ludzi. Anna i Margot Frank zostały deportowane w listopadzie 1944 roku do innego obozu koncentracyjnego, Bergen-Belsen, w okolicach Hannoveru w Niemczech.

Po wyzwoleniu Europy z okupacji nazistów w maju 1944 roku, świętowano na całym kontynencie. Jednak nie wszyscy podzielali ten radosny nastrój. Prócz radości z powodu zakończenia wojny, w kolejnych tygodniach i miesiącach cierpienie i niepewność nie opuszczały ludzi: pojawiały się tragiczne doniesienia o bliskich, którzy mieli już nigdy nie powrócić. W pierwszych latach po wojnie niesprawiedliwość i ból, które stały się udziałem Żydów, rzadko pojawiały się w debacie publicznej. Przy blisko 50 milionach ofiar wojny, ból i cierpienie były powszechne. Ludzie, w tym wielu Żydów, chcieli natychmiast zapomnieć o wojnie – chcieli po prostu żyć, zbudować swój świat na nowo. Jednak Żydów, którzy ledwo uszli z życiem, wciąż dręczyła myśl: “Czy to już ostatni rozdział naszych prześladowań na europejskich ziemiach?”.

Miep Gies, która w sekretnym aneksie odnalazła dziennik Anny, przekazała go Otto Frankowi gdy było już wiadomo, że Anna i Margot zmarły na tyfus w Bergen-Belsen. Zgodnie z wolą córki, Otto Frank postanowił opublikować dziennik. Od tego czasu, “Dziennik Anny Frank” stał się synonimem prześladowań Żydów w czasie II wojny światowej. Po wojnie ustanowiono międzynarodowy organ, który miał na celu zapobiec wojnie i ludobójstwom w przyszłości. Organizacja Narodów Zjednoczonych powstała 26 czerwca 1945 roku, a 10 grudnia 1948 roku ustanowiona została Powszechna Deklaracja Praw Człowieka. Pomimo tego i wielu innych dokumentów, które powstały na przestrzeni lat, rasizm, antysemityzm i inne formy dyskryminacji są wciąż obecne w naszym społeczeństwie. Wystawa mówi o tym, że w obowiązku każdego narodu leży walka z rasizmem i dyskryminacją, ale stawanie w obronie praw innych ludzi jest również obowiązkiem każdego człowieka.

Dlaczego Anne Frank?

Anna Frank jest prawdopodobnie najbardziej znaną ofiarą Holocaustu, ale była również członkiem rodziny, córką, siostrą i utalentowaną pisarką. Dzięki jej niezwykłemu talentowi, wielu zdjęciom i zachowanej kryjówce, jej historia staje się wnikliwym i inspirującym źródłem wiedzy o prześladowaniach Żydów. Anna była niewinną dziewczynką, która była prześladowana, ponieważ była Żydówką.

Wprowadzenie

Osobiste historie, takie jak Anny Frank i milionów innych, opowiadają o Holocauście i zachęcają ludzi do rozważań na temat swojego życia oraz naszego społeczeństwa.

Historia rodziny Frank odzwierciedla historię świata w czasie, w którym naziści doszli do władzy. Aby zrozumieć znaczenie Holocaustu, warto poznać przedwojenną historię Żydów, grup prześladowanych w czasie wojny, a także powojenne świadectwa ocalałych.

Część historyczna wystawy pokazuje, jak na życie prześladowanych ludzi, takich jak rodzina Frank, wpłynęły polityczne wydarzenia lat 30-tych i 40-tych. Ponadto, wystawa zachęca do rozważań o różnorodności, tożsamości, uprzedzeniach, równych prawach i demokracji.

Dlaczego wędrująca wystawa?

Dom Anny Frank przygotował wędrującą wystawę, aby dotrzeć do jak największej liczby osób w ich lokalnych społecznościach. Odwiedzający oraz szkoły mają możliwość zorganizować swoje własne wydarzenia związane z wystawą. "Wystawa: Anna Frank – historia na dzień dzisiejszy", otwarta w 1996 roku, do tej pory odwiedziła ponad 15000 miejsc w ponad 90 krajach.

2 Orowadzanie po wystawie

Jaka jest rola przewodnika?

Przewodnicy wystawy oprowadzają grupy i zachęcają odwiedzających do dyskusji na tematy poruszane w wystawie. Dobrym przewodnikiem można być na różne sposoby. Będziesz miał/a przestrzeń do pracy nad swoimi pomysłami, tak aby pomóc swoim grupom zrozumieć wystawę i przyjrzeć się ich spojrzeniom oraz postawom wobec otaczającego świata.

Przygotowanie

Do oprowadzania po wystawie możesz się przygotować. Możesz na przykład:

- ▢ przeczytać Dziennik Anny Frank (raz jeszcze).
- ▢ odświeżyć sobie historię Holokaustu i okres II wojny światowej, przejrzeć notatki z lekcji, przeglądnąć podręcznik, sięgnąć po książki z biblioteki. Ważne jednak jest to, że nie musisz wszystkiego wiedzieć! Twoim zadaniem jest towarzyszenie grupom w nauce. Ty także masz prawo uczyć się podczas oprowadzania po wystawie. Nie musisz być w żadnym wypadku chodzącą encyklopedią! Wiele ważnych informacji możesz odczytać z panelu. Jeśli czegoś nie wiesz, powiedz o tym szczerze. Zapytaj grupy - może ktoś zna odpowiedź. A jeśli nie, zawsze możesz poradzić, gdzie można odnaleźć odpowiedź na pytanie, powiedzieć, jakie książki warto przeczytać, kogo zapytać o więcej szczegółów.
- ▢ pójść na inne wystawy i poobserwować, jak zachowują się przewodnicy muzealni a w jaki sposób grupy, które oprowadzają.
- ▢ zastanowić się, który aspekt tematu jest dla ciebie najbardziej interesujący i dlaczego tak naprawdę chcesz oprowadzać po wystawie. Grupa od razu wyczuje twoje zaangażowanie, jeśli w oprowadzanie włożysz całe swoje serce.

Początek

Początek jest najważniejszy! Dla niektórych nie ma nic piękniejszego niż rozpoczynanie, gdyż początek daje nowe możliwości. Dobrze zaplanowana faza początkowa może rozwiązać wątpliwości, pozwala zorientować się w sytuacji i skierować zainteresowanie grupy na temat.

Powitanie i przedstawienie się grupie

Kiedy grupa przychodzi na umówione miejsce spotkania najlepiej na początku zamienić kilka słów z nauczycielką/em. Dzięki temu masz okazję ją/go poznać i być może przekonać, że oddaje “swoją” klasę w dobre ręce. Następnie przedstawiasz się i wyjaśniasz swoją rolę jako wolontariusza oprowadzającego po wystawie.

Następujące informacje powinnaś/ eś uzyskać o grupie:

- ▢ w jakim wieku są uczennice i uczniowie?
- ▢ czy jest to grupa uczniów/ kółko zainteresowań/ uczestnicy kursu ?
- ▢ z jakiej są szkoły/ z jakiego miasta/ miejscowości?
- ▢ ile czasu grupa przeznaczyła na obejrzenie wystawy?

Wiele grup na początku zachowuje rezerwę, trzyma się na dystans. Dlatego bardzo ważne jest, by być otwartym na grupę i pogawędzić o czymkolwiek, nawet o czymś zupełnie niezwiązanym z tematem wystawy. Może to być każdy temat pod warunkiem, że jest on “łatwy i przyjemny” i taki, na który grupa chętnie rozmawia. Możesz zapytać, jak im minęła podróż na miejsce wystawy (jeśli są spoza miasta) lub czy mają jeszcze jakieś lekcje po wystawie itp. Z doświadczenia wiemy, że ludzie, którzy dobrze się odnajdują i czują już w fazie początkowej są także otwarci i chętni do rozmowy podczas oprowadzania. Możesz wziąć ze sobą taśmę samoprzylepną oraz

Oprowadzanie po wystawie

markery i poprosić wszystkich, by napisali na kawałku taśmy swoje imię i przykleili sobie “identyfikatory” tak, abyś mogła/ł zwracać się do każdego po imieniu. Nie zapomnij o tym, by także sobie także przykleić taki “identyfikator”. Dzięki temu między tobą a grupą tworzy się miła atmosfera.

To co grupa już wie; to, czego grupa chce się dowiedzieć; wstępne informacje o Annie Frank

Po tym, jak powitasz i przedstawiś się grupie możesz rozpocząć rozmowę na różne sposoby. Możesz zapytać, jakie uczniowie mają skojarzenia z Anną Frank; czego oczekują po wystawie, co ich szczególnie interesuje. Być może niektórzy już przeczytali “Dziennik Anny Frank” i może przypominają sobie jakieś jego fragmenty. Kim była Anna Frank? Kiedy żyła? Gdzie mieszkała? Dlaczego stała się taka sławna? Kto z grupy sam pisze dziennik/ pamiętnik? Czym się różnią wasze dzienniki/ pamiętniki od dziennika Anny? Czy czytanie czyjegoś dziennika jest w jakiś sposób wyjątkowe? Taka rozmowa ma na celu rozbudzenie w uczestnikach zainteresowania i ciekawości oraz dowiedzenie się, co oni już wiedzą na temat Anny i jej dziennika. W tej fazie pozwalasz dojść do słowa uczestnikom, zachęcasz ich do mówienia i uważnie ich słuchasz- nawet jeśli ktoś opowiada o czymś, co niekoniecznie jest związane z wystawą. Dzięki temu znajdujesz “punkty zaczepienia” do późniejszych rozmów podczas oglądania wystawy

Przedstawienie programu

Po tym, jak nawiążesz już kontakt z uczniami ważne jest byś powiedziała/ł im, co ich czeka. Powiedz, jak długo będzie trwało oprowadzanie, czy i kiedy będą przerwy i kiedy zakończy się ich przygoda z wystawą. Jeśli grupa jest liczna, możesz stworzyć podgrupy. Przy tym zaznacz, że program jest jednakowy dla wszystkich.

Dzielenie na podgrupy

Jeśli grupa liczy więcej niż 15 osób a jest dwóch wolontariuszy oprowadzających po wystawie najlepiej podzielić grupę. Połowa idzie z jednym, a druga połowa z drugim oprowadzającym. Najłatwiej (i najprościej) jest zrobić “kreskę podziału” po środku grupy; dzięki temu ci, którzy chcą- będą mogli być razem, gdyż stoją obok siebie.

Samodzielne odkrywanie wystawy

Jednym z możliwych rozwiązań jest, oczywiście po kilku słowach wstępnych, dać (albo też i „nie dać”) grupie konkretne zadanie i poprosić, by samodzielnie oglądali wystawę. Takie samodzielne odkrywanie wystawy może przybrać później różną formę, np. :

- pierwsza “rundka” po wystawie- bez konkretnego zadania. Po jakimś czasie spotykasz się z grupą ponownie i prosisz o to, by powiedzieli ci, co ich najbardziej zainteresowało, co ciekawego odkryli na wystawie

- prosisz wszystkich, aby (samodzielnie, w parach lub małych grupach) znaleźli zdjęcie, które wywiera na nich największe wrażenie i by zastanowili się, kto zrobił to zdjęcie, dlaczego, co zdarzyło się “przed” i “po”, co przedstawia fotografia, co myślą ludzie na niej uwiecznieni, co czują, co robią.. itp. Wybrane przez siebie zdjęcie mogą oznaczyć przyklejając ostrożnie kawałek taśmy do panelu. Po jakimś czasie wraz z całą grupą oglądacie wystawę, omawiacie wybrane wcześniej przez uczniów zdjęcia. Przy okazji omawiania zdjęć uzupełniasz i dopowiadasz konteksty, wskazujesz nawiązania do innych wydarzeń i zdjęć.

- Dzielisz grupę na podgrupy i każda z nich otrzymuje zadanie, by wyszukać wszelkie informacje przedstawione na wystawie dotyczące danego tematu. Potem podgrupy przedstawiają reszcie uczniów wyniki swoich poszukiwań

Oprowadzanie po wystawie

Zalety indywidualnego odkrywania wystawy:

- Wzbudza w uczniach ciekawość i zainteresowanie, pozwala im samodzielnie odkrywać także ich samych
- Sprawia, że także mniejsze elementy wystawy (np. małe zdjęcia) są przydatne do oprowadzenia
- Wychodzi naprzeciw indywidualnym zainteresowaniom i “stylom odkrywania”
- Umożliwia intensywne zastanowienie się i dyskusje nad tematami, które podejmuje wystawa

Wady:

- Zajmuje wiele czasu
- Uczniowie muszą wyrażać zainteresowanie i chęć do odkrywania, ty powinnaś/powinieneś ich motywować i wspierać
- Wymaga od ciebie zręczności i biegłości w poruszaniu się po tematyce, w łączeniu, zestawianiu i nawiązywaniu do różnych tematów i fotografii

Wspólne zwiedzanie wystawy

Zwiedzanie wystawy, po której ty będziesz grupę oprowadzała/ł, daje szansę, abyś obudził w uczniach zainteresowanie historią Anny Frank, abyś opowiedziała/ł im o Holokauście, byś zadała/ł im pytania do przemyślenia dotyczące ich opinii dotyczących np. praw człowieka. W czasie twojego oprowadzania nie uda ci się udzielić wszelkich odpowiedzi, zawsze zostaną niedopowiedziane pytania - i dobrze.

Twoja motywacja

Zanim zaczniesz się zastanawiać, jak chcesz pracować z grupą na wystawie, warto, byś uświadomiła/ł sobie to, co ciebie w tym temacie najbardziej interesuje. Co jest dla ciebie najbardziej interesujące, co jest najważniejsze? Jeśli podczas oprowadzania nawiążesz do tego aspektu, uczniowie od razu wyczują twoje zainteresowanie. Dzięki temu twoje oprowadzanie będzie bardziej autentyczne i przekonujące. I pamiętaj: nie musisz znać odpowiedzi na wszystkie pytania!

Treść wystawy

“Wystawa: Anna Frank – historia na dzień dzisiejszy” składa się z “osobistej historii” Anny Frank oraz “szerszej historii” II wojny światowej.

- Tablice 1-7 skupiają się na życiu Anny Frank w Niemczech w obliczu dojścia do władzy nazistów.
- Tablice 8-13 pokazują jak Anna Frank i jej rodzina żyli bezpiecznie w Holandii. Tablice pokazują również jak naziści stworzyli dyktaturę, która roztoczyła całkowitą kontrolę nad wszystkimi aspektami życia w niemieckim społeczeństwie.
- Tablice 14-18 pokazują jak wojna wpłynęła na życie w Holandii oraz jak Anna zaczęła pisać swój dziennik. Tłem tych wydarzeń jest II wojna światowa i prześladowania Żydów.
- Tablice 19-25 opisują życie w sekretnym aneksie oraz jak ukrywający się zostali wydani i aresztowani.
- Tablice 26-31 opisują jak Otto Frank opublikował dziennik córki. “Szersza historia” opowiada o obozach koncentracyjnych i Holokauście.
- Tablice 32-33 mówią o okresie po II wojnie światowej oraz ustanowieniu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Ścieżki wystawy

Niektórzy przewodnicy oprowadzając grupę wolą skupić się na konkretnym wątku wystawy. Jedną z możliwości jest rozwinięcie historii rodziny Frank oraz pozostałych osób pozostających w ukryciu. To dobry sposób na wprowadzenie ludzi w główną tematykę wystawy, ale również dobry dla uczniów, którzy posiadają już pewną wiedzę na temat tego okresu w historii, jednak niewiele wiedzą o samej rodzinie Frank. Można także skupić się na ogólnym zarysie II wojny światowej. Może to być dobra ścieżka dla osób dobrze znających historię Anny Frank. Można również skupić się na prześladowaniach Żydów, uprzedzeniach i dyskryminacji ogólnie oraz w kontekście praw człowieka. W tym wypadku, historia Anny Frank odzwierciedla te kwestie. Może to być dobre podejście dla starszych uczniów. Skupianie się na kwestiach, takich jak prawa człowieka, wymaga większej wiedzy przewodnika w tych tematach.

Oprowadzanie: elastyczność

Bycie elastycznym bywa zwykle przydatne przy oprowadzaniu grup po wystawie. Nigdy nie wiadomo jakie pojawią się pytania czy dyskusje. Każda grupa jest inna (inny poziom energii, inne przygotowanie), a doświadczony przewodnik potrafi to dobrze wykorzystać. To jednak wymaga pewnej dawki pewności siebie i doświadczenia.

Praca z młodszymi uczniami

Uczniowie szkół podstawowych często odwiedzają wystawę. Z młodszymi uczniami, często lepiej skupić się na samej Annie Frank, ponieważ mogą łatwo poczuć się przytłoczeni faktami związanymi z II wojną światową i Holocaustem. Młodszy uczniowie dobrze reagują na szczegóły związane z pisaniem dziennika oraz jego treścią, na ruchomą biblioteczkę czy konkretne zdjęcie. Tematy, które można poruszyć, to “przyjaźń” (Czy masz najlepszego przyjaciela? Dlaczego Anna nazwała swój dziennik “Kitty”?), “kryjówka” (Czy próbowałeś/aś się kiedyś przed kimś ukryć? Co wtedy czułeś/aś? Dlaczego Anna się ukrywała?), “pomaganie” czy “outsiderzy”. Dzieci mogą również porozmawiać o tym, co już wiedzą o Annie Frank.

Praca ze zdjęciami

Postaraj się jak najczęściej korzystać ze zdjęć i spróbuj wyczuć o czym grupa chciałaby usłyszeć. Czytanie przygotowanego wcześniej scenariusza lub czytanie bezpośrednio z tablic nie cieszy się popularnością w grupach, ponieważ jest to coś, co one same mogłyby to zrobić. Oczywiście zawsze możesz posłużyć się cytatem (na przykład z dziennika), aby przedstawić pewną kwestię, ale trudno jest robić to za każdym razem. Poniższe pytania pomogą Ci rozwinąć dyskusję na temat konkretnych zdjęć:

- ☐ Co widzi na danym zdjęciu?
- ☐ Z jakiego okresu może pochodzić to zdjęcie i gdzie mogło zostać zrobione?
- ☐ Jaki wyraz twarzy mają przedstawieni na zdjęciu ludzie, co myślą, co czują?
- ☐ Kto mógł zrobić to zdjęcie i z jakiego powodu? W jakim miejscu stał “fotograf”?
- ☐ Co mogło się zdarzyć bezpośrednio przed i tuż po zrobieniu tego zdjęcia?
- ☐ Dlaczego to zdjęcie przetrwało po dzień dzisiejszy?
- ☐ Pokaż uczniom, że ludzie mieli możliwość wyboru, choć nie zawsze były to proste wybory: wielu ludzi postanowiło stawić opór władzy, wielu niosło pomoc ofiarom.
- ☐ Zwróć ich uwagę na milczących świadków historii. Dlaczego tak wielu ludzi nie zrobiło nic, by zmienić sytuację? Czy Ty zachowałbyś/abyś się inaczej? Uzasadnij.
- ☐ Jeśli chcesz zadać pytanie, najpierw zastanów się nad możliwymi odpowiedziami. Jeśli zadasz pytanie, a nie jesteś pewny/a, co zrobić z odpowiedziami, może lepiej nie zadawać go wcale.

Oprowadzanie po wystawie

Oczywiście pytania nie są celem samym w sobie. Chodzi o to, by podczas rozmowy o zdjęciach pamiętała/ł, o tym że w ten sposób:

- Pomagasz uświadomić sobie uczniom, że Frankowie byli zupełnie zwykłą rodziną; że nie było powodu, aby ich prześladować (aczkolwiek do tego nigdy nie ma powodu!)
- Pozwalasz uczniom zobaczyć, że naziści także byli zwykłymi ludźmi; że wielu zwykłych ludzi wierzyło w ich obietnice i fantazje- dlatego uczestniczyli w ich działaniach
- Pokazujesz im, że mimo wszystko były też inne możliwości niż popieranie i wiara w to, co mówili naziści; przecież było bardzo wielu, którzy im się przeciwstawiali, zarówno w “małych” jak i “dużych” kwestiach
- Pytasz, czy pewne elementy wystawy nie przypominają im zdarzeń historycznych z ich ojczystego kraju.

Zanim jednak zadasz pytanie grupie, bądź pewny, że sam znasz na nie odpowiedź. Dopiero gdy jesteś pewny, że umiałbyś na to pytanie odpowiedzieć, zapytaj grupę. Daj im czas do zastanowienia się (nie bój się się minuty ciszy!)

Pytania i dyskusja - nie monolog!

Pewnie przynajmniej raz w życiu brałeś/aś udział w oprowadzaniu w muzeum. Dlaczego bywają one tak nudne? Jednym z powodów jest to, że w tradycyjnych oprowadzaniach treść wystawy przedstawiona jest w formie długiego, nudnego monologu. Brzmi to tak, jakby ktoś po prostu czytał tekst. Miejmy nadzieję, że nie trafiłeś/aś na takie oprowadzanie.

Dobrze, jeśli grupa wchodzi z interakcją z przewodnikiem. Warto sprawdzić, co grupa wie na ten temat, poznać ich opinie, zainteresowania. Oczywiście możesz odpowiedzieć na pewne pytania bardziej szczegółowo, ale jeśli ktoś zapyta, dlaczego rodzina Frank uciekła z Niemiec, a Ty zaczniesz opowiadać o antysemityzmie w czasach średniowiecza, nie jest to prawdopodobnie dobra odpowiedź na to pytanie. Jeśli jednak opowiesz parę ciekawych historii, to może zachęcić do zadawania kolejnych pytań.

Twój motyw przewodni w wystawie

By opowiedzieć o wystawie, dobieraj takie zdjęcia i wątki, które Cię interesują. Wiele zależy od tego ile czasu sobie zaplanujesz – jeśli chcesz poświęcić 5 minut na jedno zdjęcie, to daj Ci 40 minut, by opowiedzieć o około ośmiu zdjęciach (jeśli oprowadzanie trwa 40 minut). Postaraj się nie skupiać na pokazaniu całej wystawy – zajmie to zbyt dużo czasu. Najlepiej, żeby Twój wybór pokrywał się z Twoimi zainteresowaniami. Wtedy oprowadzanie będzie bardziej autentyczne. Twój motyw przewodni pomoże Ci również w sytuacji, gdy coś pójdzie nie tak lub trudne pytanie wytrąci Cię z równowagi. Możesz więc po prostu przejść do kolejnego zdjęcia i swojego wątku głównego. Wraz z doświadczeniem, nauczysz się dobierać odpowiednie zdjęcia w zależności od pytań i komentarzy, które się pojawiają. Na początku wielu przewodników zastanawia się, jak to możliwe, by wykorzystać aż 40 minut, jednak już po jakimś czasie zastanawiają się, jak opowiedzieć o całej wystawie w tak krótkim czasie, żeby w jej połowie nam go nie zabrakło?

Jak stawić czoła grupie?

Pewnie znasz to uczucie: gdy trzeba wystąpić przed całą klasą, zrobić prezentację oraz gdy pojawia się związany z tym stres. To zupełnie normalne. Oto, co może Ci pomóc:

- Kontakt wzrokowy: jeśli patrzysz ludziom prosto w oczy, czują, że mówisz właśnie do nich i nie “zbaczają” z tematu. Ważne jest to, by zwracać się do tych uczniów, którzy stoją z tyłu, by w ten sposób zmniejszyć dzielącą was odległość.

Oprowadzanie po wystawie

- Mówić wystarczająco głośno: jeśli zwracasz się do osoby, która stoi najdalej od ciebie, mówisz wtedy wystarczająco głośno.
- Zadawanie pytań: nie zapomnij o zadawaniu pytań grupie! I daj zarówno sobie jak i grupie wystarczająco dużo czasu na zastanowienie się nad odpowiedzią.
- Pozwalać uczniom opisywać zdjęcia: wiele zdjęć mogą opisać sami uczniowie; to mobilizuje i zachęca grupę do aktywnego uczestnictwa w oprowadzaniu.
- Pozwalać różnym uczniom dojść do słowa: musisz zwrócić uwagę na to, by nie zawsze ci sami uczniowie udzielali odpowiedzi. Możesz zwrócić się z pytaniem do wybranej osoby, ale pamiętaj także o tym, by uszanować, jeśli ktoś nie chce nic powiedzieć.
- Stać obok zdjęcia tak, by go nie zasłaniać: może się często zdarzyć, że ze zdenerwowania ustawisz się tuż przed, zamiast obok panela i tym samym zasłonisz to, o czym akurat mówisz. Pamiętaj, by stanąć obok panela w taki sposób, by stać zawsze przodem do grupy.
- Pozwolić uczniom poczytać na głos: pozwól uczniom przeczytać teksty i podpisy pod zdjęciami na głos. Dzięki temu zyskujesz krótka przerwę “na oddech” i pozwalasz grupie dla odmiany posłuchać innego głosu. Bądź jednak czujny i wrażliwy na uczniów, którzy mają problemy z płynnym czytaniem.
- Odbijaj pytania: jeśli ktoś zapyta o Twoje zdanie, poproś go/ją, by najpierw sam/a powiedział/a co myśli na ten temat. Zapytaj pozostałych w grupie o ich opinię. Lepiej wtedy podsumować ich opinie (z niczym nie musisz się zgadzać, jedni mówią X, inni Y), niż po prostu wyrazić swoje zdanie. Pamiętaj, by mówić o faktach, a nie o swoich opiniach, gdyż niektórzy mogą ich nie podzielać, przez co mogą stracić zainteresowanie tematem. Podczas oprowadzania nie masz opierać się na TWOICH opiniach, ale masz wydobyć ICH opinie i dostarczyć im informacji, dzięki którym będą mogli głębiej przemyśleć temat.

Trudne sytuacje

Zwykle podczas oprowadzania niewiele się dzieje. Ludzie zazwyczaj grzecznie podążają za przewodnikiem. Jednak od czasu do czasu mogą pojawić się trudne sytuacje. Postaraj się przedyskutować je z innymi przewodnikami, organizatorami, nauczycielami, etc. Być może niektórzy musieli zmierzyć się z podobną sytuacją. Warto wiedzieć, jak można radzić sobie z podobnymi sytuacjami. Co Tobie wydaje się trudne, dla innych może być proste. Pierwszy krok to uświadomienie sobie, co sprawiło, że poczułeś/aś się niekomfortowo. Następnie przedyskutuj to z innymi i stwórz strategię na przyszłość.

Sytuacje, które w przeszłości były problematyczne:

- Grupa jest ospała, milcząca i nie angażuje się i właściwie nie bierze udziału w oprowadzaniu
- Grupa jest niespokojna, nieskoncentrowana, ma “głupawkę” i w ogóle cię nie słucha Ktoś ciągle przeszkadza
- Ktoś prowokuje innych radykalnymi, skrajnymi albo np. antysemickimi wypowiedziami
- Uczniowie nie rozumieją najprostszych pojęć
- Nauczycielka/l ciągle się wtrąca, dopowiada i poprawia zarówno ciebie jak i uczniów itp.
- Grupie przeszkadzają zakłócenia “z zewnątrz” (np. hałas, inne osoby..)
- Jest za dużo ludzi oglądających wystawę
- Musisz oprowadzać samodzielnie bardzo liczną grupę
- W trakcie oprowadzania ktoś uporczywie przeszkadza komentarzami lub swoim zachowaniem
- Padały trudne pytania, które miały na celu sprowokować przewodnika lub ośmieszyć treści zawarte w wystawie
- Pojawiały się niestosowne komentarze w celu sprowokowania reszty grupy
- Czynniki, takie jak hałas, zbyt wysoka lub niska temperatura czy ludzie spoza grupy, którzy przeszkadzali w oprowadzaniu

Tworzenie własnego “repertuaru”

Ponieważ każda trudna sytuacja jest inna, nie ma “uniwersalnego” sposobu reagowania. Dlatego też nie ma konkretnych kroków, które trzeba podjąć w każdej sytuacji. Trzeba stworzyć sobie własny “repertuar” rozwiązań; tzn. zgromadzić jak najwięcej “sposobów reagowania”. Chcemy Ci pokazać kilka możliwości. Nasze propozycje mają ciebie zainspirować do rozwinięcia “strategii”, która będzie tobie najbardziej odpowiadała w trudnych sytuacjach. Najważniejsze jest jednak to, że tylko takie oprowadzanie

Jak radzić sobie z “rozrabiakami”?

Możesz użyć różnych taktyk. Pamiętaj jednak, że to nie Ty jesteś odpowiedzialny/a za grupę (zazwyczaj jest to nauczyciel). Upewnij się, że osoba odpowiedzialna jest w pobliżu, zanim zainterweniujesz (jeśli nie poszła właśnie na kawę). To bardzo ważne, ponieważ oprowadzanie jest najbardziej efektywne wtedy, gdy nauczyciel przenosi później dyskusję i pytania do klasy. Gdy zdarzy się taka sytuacja, spójrz na osobę odpowiedzialną za grupę i na chwilę przerwij. Nauczyciel zazwyczaj wtedy zajmuje się sytuacją. Jeśli nie, możesz wybrać jedną z opcji:

- Ignorować: zupełnie nie zwracasz uwagi na przeszkadzającego. Oczywiście da się to robić dopóki reszta grupy także na niego nie reaguje. W momencie, gdy grupie na pierwszy plan wysuwa się przeszkadzanie, wtedy ignorowanie dopinguje przeszkadzającego do dalszego działania.
- Nawiązać kontakt wzrokowy: często stanowcze i pewne siebie spojrzenie bez mówienia czegokolwiek wystarczy, by sprowadzić przeszkadzającego na ziemię, by wzmocnić jego zainteresowanie i nieco osłabić jego zapał
- Pytać: na głupie uwagi reaguj spokojnie. Zwróć się bezpośrednio do przeszkadzającego z pytaniem, co miał na myśli, dlaczego tak uważa itp. W ten sposób czasem głupia uwaga może pozostać bez komentarza. Nie powinnaś/powinieneś wdawać się w dyskusję z przeszkadzającym, gdyż reszta grupy w tym czasie się nudzi.
- Zwracać się do grupy: możesz także o opinie na temat głupich uwag zapytać grupę: Co myślicie o tym? Jak powinniśmy na to zareagować? Możesz w ten sposób zareagować jednak tylko wtedy, gdy reszta grupy stoi po “twojej stronie” i gdy jest wystarczająco dojrzała do zaproponowania odpowiedniego sposobu reakcji.
- Podać kontr-argumenty: zbijasz głupie i przeszkadzające ci uwagi dobrymi kontr-argumentami i podajesz przekonujące powody, które udowadniają, że to ty masz rację a osoba przeszkadzająca się myli. Musisz jednak zwrócić uwagę na to, czy dyskusja jest także interesująca dla innych członków grupy; jeśli nie jest- to zostaw ją lepiej na czas przerwy.
- Zwrócić się bezpośrednio do przeszkadzającego: zwracasz się bezpośrednio do przeszkadzającego i prosisz go, by zmienił swoje zachowanie, gdyż przeszkadza on zarówno tobie jak i innym (reagując w ten sposób musisz być także przygotowany na to, że przeszkadzający cię zignoruje, dlatego też miej w zanadrzu przygotowane “kolejne” reakcje).
- Sankcjonować: to wariant ostateczny i używasz go tylko wtedy, gdy wszystko inne zawodzi. Do sankcji zaliczamy dobitne polecenie, by już od tej chwili przestał przeszkadzać grupie oraz wykluczenie z grupy i odesłanie np. do klasy. Takie rozwiązanie oczywiście może się wiązać z negatywną reakcją ze strony ukaranego, ale naszym zdaniem z tym da się żyć.
- Powiedz jak się czujesz: powiedz szczerze, że takie zachowanie Ci przeszkadza i że oprowadzasz grupę z własnej inicjatywy. Poproś osobę, która sprawia problemy, by traktowała Ciebie oraz innych z szacunkiem. Jeśli to nie zadziała, powiedz, że zastanawiasz się nad zakończeniem oprowadzania, bo najwyraźniej nie ma sensu kontynuować. Bądź przy tym uprzejmy/a i przyjacielski/a – dzięki temu masz w tej sytuacji moralną przewagę!

Jeśli zostaną postawione trudne pytania - co robić?

- Pozwolić, by grupa odpowiedziała na to pytanie: nie musisz na wszystkie zadane pytania odpowiadać samodzielnie. Możesz poprosić grupę o udzielenie odpowiedzi np. pytając “Kto chciałby coś na ten temat powiedzieć?” “Co sądzicie na ten temat?”. Zaleta: teraz myślą i mówią także inni z grupy.
- Przyznać, że nie znasz odpowiedzi: jeśli czegoś nie wiesz, lepiej o tym szczerze powiedzieć niż kombinować, ignorować albo udawać, że się nie usłyszało pytania. Nie powinno być ci głupio, gdy mówisz wprost “nie wiem”, co więcej taka szczerza odpowiedź sprawia, że w oczach grupy zyskujesz sympatię (oczywiście taka odpowiedź nie powinna padać po zadaniu każdego pytania!) Możesz także zastanowić się wspólnie z grupą: “Jaka może być odpowiedź na to pytanie?” “Gdzie można jej poszukać?”

Gdy grupa milczy

Różne mogą być powody milczenia grupy. Możliwe przyczyny:

- Grupa jest zmęczona po ciężkim dniu. Możesz zaproponować przerwę lub obejrzenie krótkiego filmu. Jeśli uczniowie mają zeszyty, możesz zrobić krótką przerwę i poprosić uczniów o zapisanie pytania. Niech kilka osób przeczyta swoje pytania.
- Grupa nie chciała przyjść na wystawę, ale zmusił ich do tego nauczyciel. Nie jest to dobra motywacja do rozpoczęcia oprowadzania.
- Grupa przechodzi okres bycia “cool” i próbują grać Ci na nerwach.
- Grupa wie już wszystko na ten temat i się nudzi. Możesz zawsze na początku zapytać, co wiedzą na ten temat, co już omawiali na lekcjach.
- Grupa ma zbyt małą wiedzę i nie rozumie o czym mówisz. Również w tym przypadku dowiedz się najpierw jaka jest ich wiedza, zacznij od pojęć, takich jak “Żyd”, “kryjówka”. Możesz też poprosić, by podnieśli rękę, jeśli czegoś nie rozumieją.
- Możesz też posłużyć się podręcznikiem “Praca z młodszymi uczniami”.

Gdy nauczyciel się wtrąca

Wielu nauczycieli, zwłaszcza ci z rozległą wiedzą historyczną, mogą dodać coś od siebie. Czasem to nie problem, ale podczas oprowadzania jest to nagminne, może wytrącać Cię to z równowagi i irytować. Kiedy widzisz, że grupa podziela Twoje odczucia i zaczyna przewracać oczami, gdy nauczyciel zabiera głos, możesz uprzejmie poprosić nauczyciela, by pozwolił Ci poprowadzić grupę. To w końcu Twoje zadanie. Problem może zostać częściowo rozwiązany, gdy porozmawiasz z nauczycielem jeszcze przed rozpoczęciem oprowadzania i wyjaśnisz swoją rolę.

Kiedy nauczyciel chętnie odpowiada na wszystkie pytania i nie pozostawia uczniom przestrzeni do wypowiedzi, spróbuj kierować swoje pytania bezpośrednio do nich. Możesz również zrobić krótką przerwę, podczas której porozmawiasz z nauczycielem na osobności. Możesz powiedzieć, że aktywna partycypacja uczniów jest unikalną cechą całego programu. Nauczyciel powinien wiedzieć, że Ty jesteś przewodnikiem, więc nie powinno go to zaskoczyć.

Niektórzy przewodnicy wolą oprowadzać grupy bez obecności nauczyciela, ponieważ dodaje to pewności siebie im, a czasem również i samym uczniom. Ma to również swoje minusy, ponieważ nauczyciel nie może zainterweniować jeśli pojawi się problem, nauczyciel nie może również przenieść pytań lub dyskusji do klasy, by kontynuować temat. Jeśli nauczyciel wciąż przeszkadza, a powyższe strategie nie działają, możesz poprosić nauczyciela, żeby przejął oprowadzanie. Zwykle tego nie robi, ale dzięki temu dajesz mu do zrozumienia, że z Tobą nie współpracuje.

Oprowadzanie po wystawie

Autentyczność "Dziennika"

Istnieją wciąż ludzie, którzy zaprzeczają istnieniu Holocaustu. W większości są to antysemici (patrz słowniczek). Sporadycznie pojawia się pytanie czy "Dziennik Anny Frank" jest autentyczny. Od kiedy Anna Frank stała się ważnym symbolem Holocaustu, szczególnie aktywiści skrajnej prawicy widzą książkę jako przeszkodę w szerzeniu nienawiści. Jej opisy prześladowań Żydów oraz fakt, że Anna Frank umarła w obozie koncentracyjnym uniemożliwiają odbudowę idei narodowego socjalizmu. Oryginalny dziennik, wraz z doczepionymi i wypadającymi kartkami, znajduje się teraz w sejfie w Amsterdamie. Holenderski Instytut Dokumentacji Wojennej (www.niod.nl) w 1986 roku przeprowadził szczegółowe badania pisma, tuszu i papieru i potwierdził, że cały dziennik został napisany przez Annę Frank w latach 1942-1944. Warto znać poniższe argumenty i odpowiedzi w przypadku podobnych pytań. Szczegółowe notatki z badań można znaleźć w naukowej wersji "Dzienników Anny Frank" w Holenderskim Instytucie Dokumentacji Wojennej (Den Haag, 2001), a także na stronie Domu Anny Frank (www.annefrank.org).

- ❑ Istnieją różne wersje dziennika: to prawda. Anna sama zaczęła redagować wpisy w swoim dzienniku w maju 1944 roku, ponieważ chciała opublikować go po wojnie. Stąd druga wersja dziennika. Został on również przetłumaczony na wiele języków, ale wszystko nie zmienia faktu, że dziennik jest prawdziwy.
- ❑ "Dziennik" napisało kilku autorów i jest zmyślony: to nieprawda. To bezpodstawna plotka.
- ❑ Ojciec Anny, Otto Frank, zmienił tekst dziennika: nieprawda. Otto Frank, publikując książkę, opuścił pewne ustępy, które uznał za zbyt osobiste. Dotyczyły głównie małżeństwa jej rodziców oraz jej ciała i seksualności. Uważał też, że niektóre fragmenty były obraźliwe dla pewnych ludzi (Anna miała cięty język). Z czasem skompletowano oryginalną wersję dziennika i opublikowano ją w 2002 roku.
- ❑ Mówi się, że na oryginalnej wersji znajdują się ślady pióra kulkowego, które wynaleziono dopiero po wojnie: to prawda. Na manuskrypcie znajduje się 26 niewielkich poprawek naniesionych przez nieostrożnych naukowców. Nie wpływa to jednak na autentyczność "Dziennika".

Praca w sali seminaryjnej

Czas, który jest przeznaczony na pracę w sali seminaryjnej możesz wykorzystać na różne sposoby. Poniżej przedstawiamy przykładowe metody pracy. Pamiętaj, by w ich dobrze kierować się wiekiem uczniów i tym, jaka jest wiedza wyjściowa uczestników programu.

Rozmowa (patrz także powyżej : "początek")

10-15 minutowa rozmowa na pewno jest jedną z lepszych możliwości rozbudzenia zainteresowania i sięgnięcia do posiadanej już wiedzy uczestników. Twoim zadaniem jest poznanie grupy i zebranie "punktów zaczepienia", do których możesz wrócić podczas pracy z wystawą. W czasie rozmowy możesz zadać takie pytania np.:

- ❑ Kto z was zna dziennik Anny Frank lub jego fragmenty?
- ❑ Czy są jakieś fragmenty, które utkwiły wam w pamięci?
- ❑ Co wiecie o Annie Frank? Dlaczego stała się tak sławna?
- ❑ Co wiecie o Holokauście?
- ❑ Czy ktoś z was był już kiedyś w miejscu pamięci w byłym obozie koncentracyjnym? Czego tam doświadczyliście?

Dzięki temu grupa będzie mogła zebrać i odświeżyć sobie wiedzę przed rozpoczęciem pracy z wystawą. Nie bój się powtarzać tych samych informacji, gdyż to, co powiesz dwa razy na pewno zostanie przez uczniów lepiej zapamiętane.

Jeśli akurat oglądnęłaś/ nąłeś z grupą wystawę, możesz wykorzystać czas w sali seminaryjnej na to, by wrócić do pytań, które zadali uczniowie podczas wystawy. Jeśli grupa nie ma żadnych pytań, możesz sama/m zaproponować tematy, które według ciebie są istotne do poruszenia.

3 Wystawa - panel po panelu

W tym rozdziale omówimy kluczowe zdjęcia zawarte w wystawie i informacje ogólne oraz dodatkowe - nakreślające szerszy kontekst historyczny, przykładowe pytania i tematy do dyskusji dla grupy. Spróbujemy zaświetlić pewne aspekty tych zdjęć, żebyś poczuł/a się pewniej podczas oprowadzania. Możesz oczywiście wybrać inne zdjęcia, ale te, które wybraliśmy, są często wykorzystywane przez przewodników.

Informacje, które tu przedstawiamy, są oczywiście zbyt obszerne, żeby je wszystkie przekazać uczniom w trakcie oprowadzania. Nie musisz się także wszystkich uczyć na pamięć. Ty jako oprowadzający masz za zadanie dokonywać wyboru i stopniowo poszerzać także swoją wiedzę. Ale nie wszystko naraz!

Anne w szkole Montessori
Data: 1941 rok

Informacje

To szkolne zdjęcie Anne Frank pochodzi z 1941 roku. 12 czerwca 1942 roku (w swoje trzynaste urodziny) Anne dostaje dziennik. Píše w nim regularnie przez mniej więcej dwa lata.

Tablica wprowadzająca pomaga przedstawić Anne Frank oraz omówić skojarzenia związane z jej imieniem. Dziennik Anne jest jak do tej pory najbardziej znanym świadectwem mówiącym o Holocauście i szczegółowo opisuje jej uczucia i emocje, które są reakcją na otaczający ją świat. Na przykładzie cytatów widać jak różny jest odbiór dziennika. Został on opublikowany w 70 językach i sprzedany w ponad 60 milionach kopii na całym świecie.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- ☐ Dlaczego akurat dziennik Anny jest najbardziej znanym na świecie dokumentem mówiącym o Holocauście?
- ☐ Co najbardziej w dzienniku przemawia do ludzi?
- ☐ Co wiecie o Annie i jej dzienniku?
- ☐ Kim jest dla Ciebie Anne Frank?

Ślub rodziców Anne
12 maja 1925 r.

Ojciec Anne (po lewej) i jej wuj Robert jako
niemieccy oficerowie w czasie I wojny
światowej (1914-1918)

Informacje

Otto Frank był niemieckim oficerem w czasie I wojny światowej. Otto Frank i Edith Hollaender biorą ślub 12 maja 1925 roku, w dzień urodzin Otta. Ślub odbywa się w synagodze w Aachen. 9 miesięcy później, 16. lutego 1926 roku na świat przychodzi ich pierwsza córka, Margot Betty. 12. czerwca 1929 roku rodzi się Anne(lies) Marie. Frankowie należą do grupy liberalnych Żydów.

Otto Frank uważał się za Niemca. Rodzina Frank była rodziną liberalnych Żydów, a ich przodkowie żyli w Niemczech od wieków. Edith regularnie chodziła do synagogi, podczas gdy Otto nie przywiązywał do tego wagi. Niemiecka tożsamość była dla niego znacznie ważniejsza od żydowskiej. Nie miał problemu z byciem Niemcem i Żydem jednocześnie, podobnie jak wielu niemieckich Żydów w tamtych czasach.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji:

- ☐ Anne pisała swój dziennik w języku holenderskim, ale jaki był jej język ojczysty?
- ☐ Pomyśl, dlaczego Otto mógłby walczyć w niemieckiej armii?
- ☐ Edith chodziła do synagogi. Czy znasz nazwy świątyń innych religii?
- ☐ Rodzina Frank była jednocześnie niemiecka i żydowska. Czy znasz inne przykłady osób o mieszanej tożsamości narodowej?

Dzieci bawią się plikami pieniędzy

Berlin 1923 rok

Demonstracja przeciwko traktatowi wersalskiemu przed Reichstagiem w Berlinie

Berlin, 1923 r.

Informacje

Wysoka jak dąb inflacja, w roku 1923 marka niemiecka jest praktycznie bezwartościowa. Zdjęcie przedstawia sytuację z życia codziennego. Dzieci bawią się plikami pieniędzy jakby były to klocki. Z powodu sytuacji gospodarczej pieniądze są właściwie całkowicie bezwartościowe. Na podstawie ustaleń traktatu wersalskiego Niemcy zostają zobowiązane do wypłaty odszkodowań wojennych. Od czerwca do grudnia 1922 roku wydatki rządu zwiększają się ponad 20-krotnie. Jednak wpływy do budżetu państwa zwiększają się w tym samym czasie tylko 10-krotnie. Jednak pracownicy, urzędnicy i robotnicy muszą otrzymywać wynagrodzenie za wykonaną pracę. Kasy państwowe są puste. Rząd dodrukowuje ciągle pieniądze. Jednak złoto, które było "pokryciem" dla pieniądza zostało przeznaczone na wydatki związane z wojną i reparacje powojenne. Banknoty coraz bardziej trąca na wartości. Zwiększa się jednak siła nabywcza marki niemieckiej. Ceny rosną. W grudniu 1923 roku inflacja osiąga swój punkt szczytowy.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- ☐ Czym bawią się dzieci?
- ☐ Jakie były skutki kryzysu gospodarczego?
- ☐ Co to był traktat wersalski?

Kampania promująca NSDAP,
Niemcy , 1932 r.

Informacje

Ludzie patrzą na plakat NSDAP, na którym widnieje hasło: “Hitler: Nasza ostatnia nadzieja”. Hasło to było sloganem NSDAP w 1932 roku. Pierwszy kongres NSDAP (nazistów) odbył się w 1923 roku w Monachium, drugie – po zdelegalizowaniu i ponownym założeniu NSDAP- w Weimarze. W późniejszym czasie Norymberga stanie się miastem, w którym stale odbywać się będą obchody Dnia Partii. Partia NSDAP próbuje dzięki desperacji i zwątpieniu większej części społeczeństwa z powodu bezrobocia i biedy, które pogłębiają się jeszcze od października 1929 roku poprzez ogólnoswiatowy kryzys gospodarczy, wygrać wybory. Partie, które opowiadają się za radykalnymi rozwiązaniami otrzymują poparcie społeczeństwa, podczas gdy zwolenników demokratycznych rozwiązań jest coraz mniej. Podział społeczeństwa staje się coraz bardziej wyraźny. Zwolennicy odmiennych poglądów wychodzą na ulice i walczą ze sobą. W wyborach parlamentarnych w lipcu 1932 sukces odnosi NSDAP zyskując 37% głosów- tym samym staje się najsilniejszą partią w Niemczech. 30. stycznia Hitler zostaje mianowany kanclerzem Rzeszy, tym samym naziści oficjalnie przejmują władzę w kraju. Od 14. lipca 1933 roku NSDAP jest jedyna dopuszczoną przez nazistów partią w Niemczech. W politycznych zawirowaniach okresu po I wojnie światowej każda z partii politycznych miała swoje bojówki. Dla NSDAP takimi grupami są SA i SS.

Bank Otto Franka nie został ciężko dotknięty przez kryzys gospodarczy. W porównaniu do z innymi niemieckimi rodzinami Frankom dobrze się powodzi. Anne i Margot spędzają spokojne i beztrudne lata dzieciństwa.

Bawią się z dziećmi sąsiadów, które bardzo często należą do innych grup społecznych i są innego wyznania. Jedną z przyjaciółek Margot jest katoliczką i Margot zostaje zaproszona na uroczystość jej Pierwszej Komunii Św.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- ☐ Co oznacza skrót NSDAP?
- ☐ Dlaczego właściwie partia Adolfa Hitlera odniosła sukces?
- ☐ Czy wszyscy Niemcy byli zwolennikami Hitlera?
- ☐ W latach 20-tych i 30-tych Żydzi byli obwiniani za wszystko, co złe w społeczeństwie. Nazywamy to pojęcie mianem “kozła ofiarnego”. Czy znasz przykłady innych grup, które były obwiniane za wszystko, co złe? Jak według Ciebie można temu zjawisku zapobiec?

Hannover – kolejka bezrobotnych

Informacje

Patrząc na to zdjęcie, możemy porównać dzisiejsze czasy i lata 30-te. Widzimy długą kolejkę stojącą przed urzędem pracy w Hannoverze. Spójrzmy również na ścianę w tle: napis głosi “Głosuj na Hitlera”, a obok widnieje swastyka. To pokazuje, jak ludzie wyrażali swoje poparcie dla NSDAP.

Oto, co Hitler obiecywał Niemcom:

- Pracę dla wszystkich, m.in. w przemyśle zbrojeniowym oraz w budownictwie
- Zwiększenie stopy życiowej
- Zwrócenie Niemcom honoru, który utraciły podczas I wojny światowej
- Pokazanie Żydom gdzie ich miejsce i odebranie im wpływów w społeczeństwie

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Co możesz powiedzieć o ludziach na zdjęciu? Jak mogą się czuć?
- Dlaczego stoją w kolejce?
- Co znaczy napis na ścianie?
- Dlaczego to hasło wywołuje zaskoczenie lub złość u zgromadzonych ludzi?
- Czy myślisz, że takie hasła są skuteczne?

Niemcy, 1 kwietnia 1933 r.

Informacje

Na tym zdjęciu widać początki bojkotu żydowskich prawników, lekarzy, sklepów i magazynów, który rozpoczął się 1 kwietnia 1933 roku. Na plakacie widnieje napis “Niemcy, postawcie opór! Nie kupujcie od Żydów!”. Tego dnia naziści zablokowali wstęp do wszystkich żydowskich sklepów. Sklepy często były oznaczone Gwiazdą Dawida, antyżydowskie hasła widniały w sklepowych witrynach.

Rodzina Frank prawdopodobnie zdecydowała się na emigrację w tym właśnie czasie, ponieważ od marca mieszkali z matką Edith w Aachen.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Jakie były przyczyny bojkotu? Co miał na celu?
- Co według Ciebie myśleli mężczyźni w mundurach na zdjęciu?
- Co plakat mówi, na temat tego, kto jest Niemcem, a kto nie?
- Jak według Ciebie czuje się kobieta na zdjęciu?
- Jak zareagowałbyś/abyś gdybyś był/a na jej miejscu?

Berlin, Brama Brandenburska,
10 maj 1933 r.

Informacje

To zdjęcie inspirowało do dyskusji o drodze Hitlera do władzy absolutnej i znaczącej roli, jaką w tym procesie odegrała propaganda.

Kiedy w styczniu 1933 roku NSDAP stało się największą partią w Reichstagu, Hitler mógł uformować swój własny rząd. 30 stycznia został kanclerzem, co było najwyższym stanowiskiem politycznym w Niemczech. Naziści świętowali to wydarzenie w Berlinie. Na zdjęciu można zobaczyć, jak to wyglądało. Zdjęcia tego nie zrobiono jednak 30 stycznia: parę miesięcy później naziści powtórzyli te obchody, by nakręcić film propagandowy. Naziści zresztą posługiwali się propagandą za pomocą nowych wówczas mediów, jak radio i telewizja.

Otto Frank około 30 stycznia 1933 roku:

“30 stycznia zostaliśmy zaproszeni w odwiedziny do przyjaciół. Siedzieliśmy przy stole i słuchaliśmy radia. Usłyszeliśmy wiadomość, że Hitler został kanclerzem, a w tle słychać było okrzyki radości. Wtedy Hitler powiedział, “Dajcie mi cztery lata...”, a nasi przyjaciele powiedzieli, “Zobaczmy do czego naprawdę jest zdolny”. Nie wiedziałem, co powiedzieć, a moja żona była w tak wielkim szoku, że znieruchomiała.”

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Dlaczego powtórzono obchody dla filmu?
- Jaki cel ma propaganda? Dlaczego jest tak efektywna?
- Jakie znasz inne przykłady nazistowskiej propagandy?
- W jaki sposób propaganda różni się od edukacji?
- Czy znasz przykłady propagandy w dzisiejszych czasach?
- Marsze neonazistów wciąż mają miejsce w niektórych krajach. Czy według Ciebie powinny być dozwolone? Uzasadnij

Data: 10 maja 1933 roku

Miejsce: Berlin

Palenie książek na Bebelplatzu

Informacje

10 maja 1933 roku na Bebelplatz w Berlinie (vis a vis uniwersytetu im. Humboldta) naziści urządzili publiczne palenie książek “nieniemieckich” czyli nie popierających ideologii nazistowskiej (wśród nich wielu żydowskich) autorów. Wśród książek, które spalono były dzieła m.in. Heinricha i Tomasza Manna, Ericha Kaestnera, Stefana Zweiga, Heinricha Heinego, Karola Marxa, Alfreda Kerra, Kurta Tucholsky’ego i wielu innych pisarzy. O tym wydarzeniu przypomina postawiony w 1995 roku pomnik zaprojektowany przez Michę Ullmanna. Przedstawia on “wywróconą do góry nogami” bibliotekę z pustymi regałami na książki. W głąb pomnika można zaglądać od góry- przez plastikową szybę.

Palenie książek, które miało miejsce także w innych miastach, było punktem kulminacyjnym 4-tygodniowej akcji określanej przez Główny Niemiecki Urząd Studencki ds. Prasy i Propagandy jako “działanie na rzecz oświecenia” skierowane przeciwko “nie-niemieckiemu duchowi”. Studenci zwolennicy nazizmu przygotowują listy z tytułami książek, których autorzy są “niechciani”. Takie listy rozdaje się na uniwersytetach i w innych szkołach wyższych. Wraz z akcją palenia książek rozpoczyna się nagonka i prześladowanie wszystkich autorów, którzy nie zgadzają się z nazistowskimi poglądami. Książki tych autorów są usuwane z publicznych bibliotek i czytelni. Ta akcja zostaje określona w nazistowskiej nomenklaturze mianem “oczyszczanie”.

W tym czasie rodzina postanawia wyemigrować zagranicę, dlatego też w marcu przenoszą się do matki Edith, do Aachen, żeby dzięki temu zaoszczędzić trochę pieniędzy.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- ☐ Dlaczego ludzie palą książki?
- ☐ Dlaczego ludzie chcieli rozróżniać pomiędzy tym, co “niemieckie” a tym, co “nieniemieckie”?
- ☐ Książki jakich pisarzy były palone- i dlaczego właśnie ich dzieła?
- ☐ Czym dla Ciebie są książki?
- ☐ “Tam, gdzie pali się książki, na końcu tam także będą płonąć ludzie” Heinrich Heine, 1823 Co niemiecki pisarz miał na myśli?
- ☐ Czy współcześni pisarze i dziennikarze powinni mieć możliwość pisania tego, co chcą? Czy przychodzą Ci na myśl przykłady publikacji, które powinny być zakazane?
- ☐ Czy według Ciebie “Mein Kampf”, autobiografia Hitlera powinna być dostępna w księgarniach?

Anne w szkole Montessori,
Amsterdam 1935 r.

Otto Frank i jego sekretarka
Miep Gies (z domu Santrouschitz)

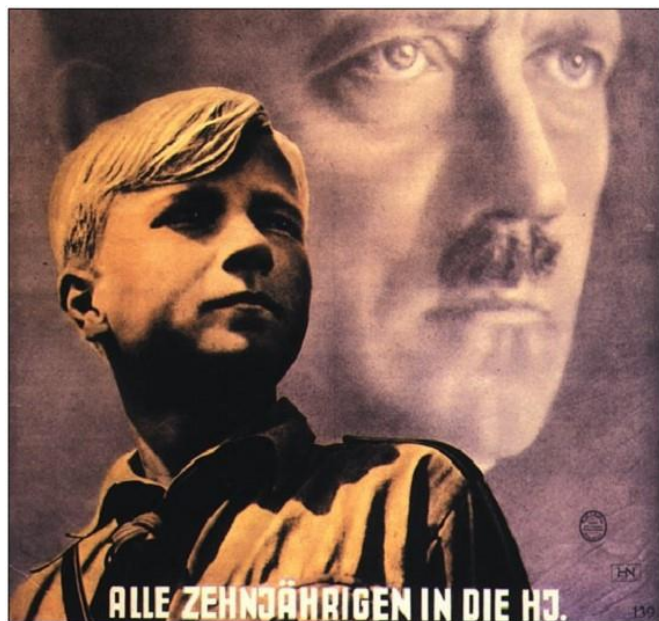
Informacje

Rodzina Frank emigrowała do Holandii, gdzie Otto Frank rozpoczął pracę jako prezes firmy Opekta (zajmowała się produkcją dżemów). Rodzina wprowadziła się do mieszkania przy Merwedeplein, gdzie mieszkali od 1933 do lipca 1942 roku.

Dom został niedawno odnowiony i urządzony częściowo w stylu lat 30-tych. Dziś to mieszkanie służy zagranicznym pisarzom, którzy nie mogą tworzyć w swoim ojczystym kraju.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Czy istnieją przypadki, w których wolność wypowiedzi powinna być ograniczona?
- Jakie są najważniejsze prawa, które powinny być niezbywalne?
- Dlaczego pisarze nie mogą tworzyć w swoich krajach ojczystych?
- Jak ważna dla Ciebie jest wolność wypowiedzi?

Data: ok. 1939 roku - brak dokładnej daty
Miejsce: Niemcy

“Wszystkie dzieci od 10 roku życia: Wstępują do Hitlerjugend”

Informacje

To zdjęcie uświadamia oglądającym, w jaki sposób partia NSDAP zdobywała coraz silniejszy wpływ na życie codzienne młodzieży.

Hitlerjugend zostaje założona w roku 1926 jako młodzieżowa organizacja działająca przy NSDAP i po 1933 roku zostaje szeroko rozbudowana. Stopniowo zostają rozwiązane i zdelegalizowane wszystkie związki młodzieżowe. Członkowie innych wstępują dobrowolnie w szeregi Hitlerjugend. Hitlerjugend jest tym samym odpowiedzialna za całokształt wychowania poza domem i szkołą. W ten rozciągnięto kontrolę nad tym, w jaki sposób dzieci i młodzież spędzają swój wolny czas. Od najmłodszych lat zaczęto kształtować światopogląd i wpajać zasady o odpowiednim, zgodnym z polityką partii nazistowskiej, charakterze. Żydowskie dzieci nie mogły wstępować do Hitlerjugend.

W 1939 roku weszło w życie zarządzenie, na mocy którego wszystkie dziewczęta i wszyscy chłopcy w wieku od 10 do 18 lat są zobowiązani do brania udziału w imprezach organizowanych przez HJ. Ci, którzy będą zaniedbywać ten obowiązek zostaną ukarani. W 1939 roku HJ miało już prawie 9 milionów członków. HJ było aż do czasu przejęcia władzy przez Hitlera jakby oddziałem młodzieżowym SA, brało udział w demonstracjach i walkach ulicznych. W późniejszym czasie HJ organizowało wieczorki narodowe, festyny sportowe, wycieczki, konkursy wewnątrz- i między poszczególnymi grupami a także zajmowało się przygotowaniem chłopców do służby wojskowej. Chłopcy mieli stać się żołnierzami, dziewczynki matkami (miały urodzić Niemcom jak najwięcej dzieci).

Propozycje pytań i tematów do dyskusji:

- ☐ Co widzisz na zdjęciu?
- ☐ Jakie były ideały wychowania nazistowskich dziewczynek i chłopców?
- ☐ Jakie są negatywne i pozytywne aspekty bycia członkiem klubu?
- ☐ Jak czuły się te dzieci, którym nie wolno było wstąpić w szeregi HJ? A jak czuły się te dzieci, które nie chciały wstępować do HJ?
- ☐ Kto decyduje teraz, w jaki sposób spędzacie i co robicie w swoim wolnym czasie?
- ☐ Jak byś się czuł/a, gdyby Twój rząd wymusił na Tobie dołączenie do jakiegoś klubu?

Dortmund, 1933 r.

Informacje

Te obchody zostały zorganizowane w celach propagandowych. Naziści wykorzystywali podobne wydarzenia by zademonstrować swoją władzę i siłę oraz by zrobić wrażenie na niemieckim społeczeństwie. Perspektywa na tym zdjęciu jest ciekawa: Hitler wydaje się być dosyć wysoki, podczas gdy w rzeczywistości był niski.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji:

- Co naziści chcieli osiągnąć publikując takie zdjęcia?
- Jak mógł się czuć Niemiec żydowskiego pochodzenia, widząc takie zdjęcie? A Niemiec nieżydowskiego pochodzenia?

Dzieci jako przedmiot badań nad “cechami rasowymi”

Dzieci Sinti i Romów przymusowo umieszczone w katolickim domu dziecka Świętego Józefa w Mulfingen, k. Stuttgartu, 1944 r. grupa 39 podopiecznych domu, została deportowana do Auschwitz-Birkenau.

Informacje

Hitler miał dwa główne cele: stworzyć wyższą rasę “czystych rasowo” Niemców i stworzyć jeden wielki i zjednoczony naród niemiecki. “Norymberskie ustawy rasowe” zostały wprowadzone 15 września 1935 roku. Norymberskie ustawy rasowe pozbawiały niemieckich Żydów obywatelstwa. Prawa zakazywały również małżeństw lub relacji o charakterze seksualnym pomiędzy Żydami a Aryjczykami, a także zakazywały zatrudniania młodych Aryjek jako pomoc domową. W latach 30-tych prawie wszyscy wierzyli w istnienie odrębnych ras. Naziści twierdzili, że istnieje hierarchia rasowa, że jedna rasa jest lepsza od innych. Według nich, rasa żydowska jako najniższa z ras powinna zostać zniszczona. Dzięki współczesnej nauce wiemy, że nie ma czegoś takiego jak odrębne rasy. Ludzie mogą się różnić jeśli chodzi o włosy, oczy czy kolor skóry, ponieważ mają różne cechy wyglądu, ale istnieje tylko jedna ludzka rasa.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji:

- Dlaczego rząd chciał decydować o tym, z kim można wziąć ślub?
- Co oznacza słowo “dyskryminacja”?
- Czy współcześnie istnieje rasizm? Jak według Ciebie najlepiej zwalczać rasizm?

Przemoc i ucieczka

Panel 13

Katalog: strona 30-31

Rankiem przechodnie oglądają zniszczony sklep przy Potsdamer Strasse w Berlinie
Berlin, 10 listopada 1938

Spalenie synagogi podczas “nocy kryształowej”
Frankfurt, 10 listopada 1938 r.

Informacja

Tak zwana noc kryształowa albo noc pogromu stanowiła dla niemieckich Żydów punkt zwrotny- od obelg, zniewag i szyderstw (które oczywiście bardzo bolały wewnątrznie) naziści przeszli do czynów- do prześladowań i napadów.

W nocy z 9. na 10. listopada 1938 roku na polecenie Josepha Goebbelsa (ministra ds. oświecenia ludności i propagandy), ulubieńca Adolfa Hitlera, w całych Niemczech ponad 20 000 Żydów zostało aresztowanych i wywiezionych do obozów koncentracyjnych. W całej Rzeczy tej samej nocy podpalone zostały synagogi (żydowskie domy modlitwy), splądrowano i zniszczono niezliczone ilości żydowskich mieszkań i sklepów. Obok oddziałów SA i członków partii NSDAP w tej akcji skierowanej przeciwko ludności żydowskiej spontanicznie wzięli udział zwykli obywatele. Wielu przerażonych niemieckich Żydów zdecydowało się tej nocy opuścić Niemcy- o ile to jest jeszcze możliwe. Nazwa “noc kryształowa” wzięła swój początek od tego, co mieszkańcy Berlina zobaczyli w mieście rankiem 10. listopada 1938 roku- ulice były pokryte warstwami potłuczonych kawałków szkła z witryn sklepowych i okien. Jednak ta nazwa nosi w sobie element piękna (kryształy). Z tego powodu odchodzi się teraz od używania tego terminu, na rzecz innego, oddającego w większym stopniu tragedię 9/10. listopada 1938 roku mówi się teraz o nocy pogromu. Pogrom oznacza atak na grupę narodowa, etniczna, religijna, siłowe wykroczenie, napad, eksces skierowany przeciwko tej grupie.

Podczas nocy pogromu aresztowani zostali także 2 wujkowie Anny, Julius i Walter Holländer. Julius Holländer zostaje zwolniony z powodu ran odniesionych na wojnie, natomiast Walter trafia do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen. Zostaje jednak zwolniony po tym, jak obiecuje opuścić Rzeszę Niemiecką.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Reakcje ludzi (sprawców, ofiar, świadków)
- Podobne sytuacje i reakcje ludzi dzisiaj
- Konsekwencje tych zdarzeń dla ofiar
- Co mogli zrobić Żydzi po listopadowym pogromie? Dlaczego były to trudne decyzje?

Dzieci na pokładzie statku SS St. Louis, 17 czerwca 1939 r.

Informacja

Po listopadowym pogromie, wielu Żydów chciało wyjechać z kraju, jednak nieliczne kraje oferowały przyjęcie uchodźców. Dwóch wujków Anne miało szczęście i uciekło do Stanów Zjednoczonych. Babcia Anne przeprowadziła się do rodziny Frank w Amsterdamie. Większość krajów twierdziło, że przyjęły już wystarczającą liczbę Żydów. W tej sytuacji, Żydzi pozostający w Niemczech byli uwięzieni. Historia SS St. Louis ilustruje tę smutną prawdę. Statek z 900 uchodźcami opuścił wybrzeża Hamburga 27 maja 1939 roku, ale większości pasażerów nie wpuszczono na Kubę, więc 2 czerwca statek został zmuszony płynąć dalej. USA były naciskane, by wpuściły przynajmniej tych pasażerów, którzy posiadali wizy. 3 czerwca amerykański kongres odrzucił tę propozycję. Następnego dnia, SS St. Louis wyruszył na północ, wzdłuż wybrzeży Florydy i z powrotem. 6 czerwca płynął z Miami do Hawany, po czym został zmuszony, by wrócić do Niemiec. W tym czasie odbywały się spotkania w różnych krajach, podczas których decydowano, czy powinny one przyjąć uchodźców. Belgia, Wielka Brytania, Francja i Holandia były skłonne to zrobić. 17 czerwca do wybrzeży Antwerpii (Belgia) przybył statek. Część uchodźców trafiła do obozów, w których przebywali do wybuchu wojny. Wielu z nich zginęło w nazistowskich obozach koncentracyjnych.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Jak myślisz, dlaczego w tamtych czasach prawie wszystkie kraje zamknęły się na niemiecko-żydowskich uchodźców?
- Czy w Twoim kraju współcześnie są uchodźcy? Skąd pochodzą?
- Z jakimi przeszkodami muszą mierzyć się uchodźcy w nowym kraju?

Holandia zostaje zajęta przez nazistów

Panel 14

Katalog: strona 39

Naziści w Holandii, w tle kościół zachodni (Westerkerk)

6. maja 1940 roku, ulica Raadhuisstraat

Informacja

Na tym zdjęciu widzimy początek niemieckiej okupacji Holandii. To zdjęcie jest zupełnie inne od tych, przedstawionych na panelu w jego dalszej części. Widzimy Niemców, którzy chcą zaskarbić sobie przychyłność Holendrów i pokazać, że są nowa, przyjaźnie nastawiona do nich "siła".

Holandia (wraz z Belgią, Luxemburgiem i Francją) zostaje zajęta przez nazistów w 1940 roku. Jednak okupacja krajów zachodnich wygląda inaczej niż na Wschodzie Europy. Naziści postrzegają "narody zachodnie" jako narody braterskie. Nie stosują z tego powodu początkowo swej polityki wobec obywateli krajów okupowanych. Ale już w pierwszym roku okupacji zaczyna się w Holandii rejestracja Żydów. Niemiecki najazd na Holandię 10 maja 1940 roku był dla społeczeństwa szokiem. Królowa Wilhelmina opuściła kraj na pokładzie brytyjskiego statku już 13 maja, 3. dnia inwazji. Poprzez radio brytyjskie monarchini podała do wiadomości poddanym, że będzie prowadziła walkę z najeźdźcami z Wielkiej Brytanii. Niemiecka flota powietrzna Luftwaffe bombarduje Rotterdam, naziści grożą, że to zaczną naloty na Amsterdam i inne miasta- wtedy Holandia poddaje się. W ciągu 5 dni cała Holandia zostaje opanowana przez nazistów.

Wszyscy mieszkańcy Holandii muszą przedstawić tzw. "dowód przynależności do rasy aryjskiej". Muszą podać, czy i jeśli tak, to ilu żydowskich dziadków i babć mają. Na tej podstawie zostaje w Holandii zarejestrowanych 140.000 Żydów; wśród nich znajdują się Frankowie. Rejestracja staje się pierwszym krokiem do prześladowań, później izolacji, deportacji, aż w końcu do eksterminacji ludności żydowskiej.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- ☐ II wojna światowa na zachodzie Europy
- ☐ Różnice między prowadzeniem wojny na wschodzie i zachodzie Europy

Żółta łąta z napisem “Żyd”; Żydzi musieli ją nosić, by łatwo ich było rozpoznać
ok. 1941 r.

Informacja

Żółta gwiazda symbolizowała izolację Żydów. Jasne było, kto jest Żydem, a kto nie – więc również kto był osobą niepożądaną. W swoim dzienniku, Anna opisuje prawa ustanowione dla Żydów przez nazistów. Plan przeciwko Żydom składał się z trzech głównych etapów: rejestracji, izolacji i deportacji/śmierci. W grudniu 1939 roku, wszyscy Żydzi na terenach okupowanych zostali zmuszeni do noszenia żółtej gwiazdy na wszystkich ubraniach. Gwiazda musiała być zawsze w widocznym miejscu. Po tym szybko nastąpiły kolejne antyżydowskie środki.

Te prawa znacznie utrudniały życie rodzinie Frank. Od września 1941 roku, Anne i Margot musiały chodzić do szkoły dla żydowskich dzieci, a Otto Frank na dyrektora swojej firmy musiał wyznaczyć swojego kolegę Johanna Kleimana. Będąc Żydem, nie mógł już być właścicielem firmy. Latem 1941 roku, Otto Frank zaczął przekształcać aneks w budynku swojej firmy w kryjówkę.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- ☐ Dlaczego wszystkie antyżydowskie prawa nie zostały wprowadzone od razu, ale były wprowadzane stopniowo?
- ☐ Dlaczego naziści tak bardzo chcieli, by Żydzi nosili żółtą gwiazdę?
- ☐ Jeśli Twój rząd postanowiłby, że część ludzi musi być zawsze wyraźnie oznaczona, jakiego argumentu przeciwko temu byś użył/a?

Holandia Łapanka uliczna
luty 1941 roku, Amsterdam,

Informacja

Wprowadzenie antyżydowskich praw spotkało się z oporem części holenderskiego społeczeństwa. W lutym 1941 roku dochodzi w Holandii do pierwszej otwartej konfrontacji pomiędzy siłami okupującymi a społeczeństwem: w łapance zostaje pojmany 421 żydowski mężczyzna i zostają oni wywiezieni do obozu koncentracyjnego. Na znak sprzeciwu mieszkańcy Amsterdamu strajkują 2 dni.

Aby zaprotestować przeciwko prześladowaniom i deportacjom Żydów do strajków nawołuje Komunistyczna Partia Holandii (CPN). Wczesnym rankiem 25. lutego 1941 roku zbierają się pierwsi strajkujący i kierują się do zajezdni tramwajowych, by wstrzymać wyjazd tramwajów do miasta. Sparaliżowanie ruchu tramwajowego jest dla mieszkańców Amsterdamu ważnym sygnałem, by nie iść tego dnia do pracy. Coraz więcej ludzi zbiera się na ulicach, zamykane są sklepy, dzieci i młodzież nie idzie do szkoły. Ze wszystkich stron miasta ludzie ściągają do centrum, by wziąć udział w proteście. Wiadomość o strajku szybko się rozchodzi i dociera do sąsiednich miast. Tam także tysiące pracowników przemysłu metalurgicznego, stoczniowego, portowego, pracownicy fabryk i kadra urzędnicza przyłączają się do strajku. Siły okupacyjne wydają się na początku naprawdę zaskoczone akcją protestacyjną Holendrów. Jednak drugiego dnia protestu naziści reagują: pracownikom państwowej kadry urzędniczej grożą zwolnieniem, jeśli ci nie powrócą do pracy. A jeśli nie wrócą do pracy to strajk zostanie krwawo stłumiony. W końcu do akcji wkracza wojsko i policja- to oni rozpędzają i tłumią protest. W walkach ginie 9 osób, są także ranni. Na gminy, w których przyłączono się do strajku, nałożone zostały wysokie kary pieniężne.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Strajk trwał tylko dwa dni. Co by się stało, gdyby trwał dłużej?
- Jak jeszcze według Ciebie ludzie mogli sprzeciwić się okupantowi?

Land	Zahl
A. Altreich	131.800
Ostmark	43.700
Ostgebiete	420.000
Generalgouvernement	2.284.000
Białystok	400.000
Protektorat Böhmen und Mähren	74.200
Estland - judenfrei -	
Lettland	3.500
Litauen	34.000
Belgien	43.000
Dänemark	5.600
Frankreich / Besetztes Gebiet	165.000
Unbesetztes Gebiet	700.000
Griechenland	69.600
Niederlande	160.800
Norwegen	1.300
B. Bulgarien	48.000
England	330.000
Finnland	2.300
Irland	4.000
Italien einschl. Sardinien	58.000
Albanien	200
Kroatien	40.000
Portugal	3.000
Rumänien einschl. Bessarabien	342.000
Schweden	8.000
Schweiz	18.000
Serbien	10.000
Slowakei	88.000
Spanien	6.000
Türkei (europ. Teil)	55.500
Ungarn	742.800
UdSSR	5.000.000
Ukraine	2.994.684
Weißrußland aus- schl. Białystok	446.484
Zusammen: über	11.000.000

“Protokół konferencji w Wannsee” - ten nazistowski dokument zawiera listę Żydów przeznaczonych do deportacji, pogrupowanych według kraju pochodzenia.

20 stycznia 1942 r.

Informacja

20. stycznia 1942 roku ma miejsce konferencja w Wannsee, podczas której dopracowany zostaje w kręgu wysokich nazistowskich funkcjonariuszy plan wymordowania wszystkich europejskich Żydów. Decyzja została podjęta przez nazistowskie dowództwo dużo wcześniej- bo już w pierwszej połowie 1941 roku.

W Holandii latem 1942 roku rozpoczynają się deportacje Żydów. Margot należy do pierwszej grupy osób, która dostaje wezwania do pracy przymusowej w Rzeszy. Część ludności żydowskiej rzeczywiście stawia się na wezwanie okupanta. Niestawienie się jest srogo karane, a poza tym wielu wierzy, że jadą pracować w obozach pracy. Inni natomiast ignorują wezwania i zostają w domach. W późniejszym okresie nazistowscy okupanci zaczynają organizować łapanki- ulice zamykane są ze wszystkich stron i wszyscy Żydzi, których naziści złapią- zostają aresztowani. Ukryć się jest bardzo ciężko- trzeba mieć “nie-żydowskich” pomocników, a wielu Żydów takie kontakty w wyniku wcześniejszych działań propagandowych nazistów straciło. Ponadto ukrywanie jest bardzo drogie, a wielu ludzi nie miało pieniędzy. Pomaganie Żydom jest karane. Wielu “nie-Żydów” nie chce podejmować się takiego ryzyka. Wielu Żydów nie chce także narażać innych.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Jak myślisz, co się dzieje w głowach tych ludzi?
- Co wziąłbyś/abyś ze sobą jeśli miałbyś/abyś opuścić swój kraj na zawsze, z jedną walizką w ręce?

Zentralstelle für jüdische
Auswanderung Amsterdam
Adama v. Scheltemaplein 1
Telefoon 97001

N° 136094

OPROEPING!

Aan _____ L _____ No. _____

U moet zich voor eventuele deelname aan een, onder politietoezichtstaande, werkverruiming in Duitschland voor persoonsonderzoek en geneeskundige keuring naar het door-
gangskamp Westerbork, station Hooghalen, begeven.

Daartoe moet U op _____ om _____ uur
op de verzamelplaats _____ aanwezig zijn

Als bagage mag medegenomen worden:

- 1 koffer of rugzak
- 1 paar werklaarzen
- 2 paar sokken
- 2 onderbroeken
- 2 hemden
- 1 werkpak
- 2 wollen dekens
- 2 stel beddengoed (overtrek met laken)
- 1 eetnap
- 1 drinkbeker
- 1 lepel en
- 1 pullover
- handdoek en toiletartikelen

en eveneens marschproviant voor 3 dagen en alle aan U uitgereikte distributiekarten met
inbegrip van de distributiestamkaart.

De mee te nemen bagage moet in gedeelten gepakt worden.

a. Noodzakelijke reisbehoeften

Wezwanie

Amsterdam, 5 lipca 1942 r.

Informacja

5 lipca 1942 roku Margot Frank dostała wezwanie do rejestracji w jednym z obozów pracy w Niemczech. Rodzina Frank wiedziała jak bardzo niebezpiecznie byłoby zignorować takie wezwanie, więc natychmiast zdecydowali się udać do kryjówek.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Dlaczego ludzi byli wzywani do “pracy”
- dlaczego naziści nie ujawniali swoich prawdziwych planów?
- Margot miała zaledwie 16 lat, gdy otrzymała wezwanie. Jak myślisz, co pomyślała gdy otrzymała taki list?

Miep Gies ok. 1940 r.

Informacja

Jedną z osób pomagających była Miep Gies. Dzisiaj jest znana z tego, że odnalazła i uratowała dziennik Anny Frank. Pomimo ryzyka, jakie podejmowała, często mawiała, że pomoc w ukryciu Otto Franka i jego rodziny była czymś zupełnie normalnym. Razem z Bep Voskuijl, była odpowiedzialna za dostarczanie rodzinie produktów codziennego użytku. Co sobotę chodziła do biblioteki i przynosiła ukrywającym się książki. Czas w sekretnym aneksie dłużył się – zwłaszcza dlatego, że trzeba było zachować ciszę – a książki były bardzo mile widziane. Mąż Miep, Jan Gies, również pomagał rodzinie. Bez jego licznych kontaktów, niemożliwe byłoby zdobycie kartek żywnościowych.

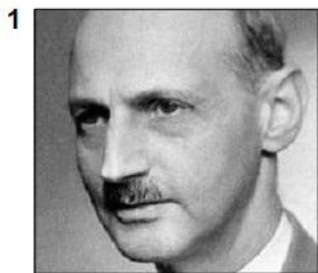
Wskazówki dla przewodników: ten skomplikowany i czasem kontrowersyjny temat pomocy ludziom, którzy musieli się ukrywać, to dobra okazja do dyskusji o tym, jak współcześnie reagują ludzie, gdy są świadkami niesprawiedliwości, opresji, łamania praw człowieka i przemocy. Miep jest doskonałym przykładem tego, że można odważyć się pomagać oraz podważyć rację władzy, podczas gdy inni milczą.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Co robi na was największe wrażenie?
- Czy uważacie, że Miep i jej podobni są bohaterami?
- Czy możecie sobie wyobrazić, z jakimi problemami wiązała się pomoc ukrywającym się?
- Dlaczego większość z “nie- Żydów” nie udzielała jednak pomocy?
- Jakie są możliwości zachowania się w sytuacji przemocy i prześladowania?
- Czy znacie jakieś przykłady odwagi cywilnej?
- Czy sami kiedyś potrzebowaliście pomocy innych?
- A może kiedyś udzieliliście komuś pomocy?

Ukrywający się w oficynie:

Na tym panelu widziecie portrety czwórki ukrywających się. Oprócz rodziny Franków, która schroniła się w oficynie 6 lipca 1942 roku, ukrywała się tam także czwórka innych osób. W tydzień po rodzinie Franków do kryjówki przybyła rodzina van Pels, a 16 listopada 1942 roku dołączył do nich Fritz Pfeffer. W dalszej części panelu przedstawiono portrety pomocniczek i pomocników ukrywających się w oficynie.

Ukrywający się w oficynie:

- 1). Otto Heinrich Frank, urodzony 12.05.1889 roku we Frankfurcie nad Menem, zmarł 19.08.1980 w Basel
- 2). Edith Frank, z domu Holländer, urodzona 16.01.1900 roku w Aachen, zginęła w marcu 1945 roku w Auschwitz
- 3). Margot Betty Frank, urodzona 16.03.1926 we Frankfurcie nad Menem, zginęła w marcu 1945 roku w Bergen-Belsen
- 4). Anne(lies) Marie Frank, urodzona 12.06.1929 roku we Frankfurcie nad Menem, zginęła w marcu 1945 roku w Bergen-Belsen
- 5). Hermann van Pels, urodzony 31.03.1898 roku w Gehrde, zginął 15.03.1945 roku w Auschwitz Anna w swoim dzienniku nazywa go panem van Daanem. Hermann van Pels był współpracownikiem Otto Franka
- 6). Auguste van Pels, z domu Roettgen, urodzona 29.09.1900 roku w Buer, zginęła 9.04.1945 roku w Theresienstadt. Anna w dzienniku nazywa ją panią van Daan.
- 7). Peter van Pels, urodzony 8.11.1926 roku w Osnabrueck, zginął 5.05.1945 roku w Mauthausen Anna w dzienniku nazywa go Peterem van Daanem
- 8). Fritz Pfeffer, urodzony 30.04.1889 roku w Giessen, zginął 20.12.1944 roku w Neuengamme. Anna nie może się z nim porozumieć i go nie lubi, dlatego w swoim dzienniku nazywa go Albertem Dusselem (Dussel- niem. głupek, dureń)

Pomocniczki i pomocnicy ukrywających się:

1). Miep Gies, współpracowniczka w biurze firmy Opekta. To ona wraz z Bep zaopatruje ukrywających się w jedzenie. Dodatkowo przynosi im co tydzień książki i informuje o wydarzeniach "na zewnątrz".

2.) Johannes Kleiman, Anna nazywa go panem Koophuisem. Jest w wielu sytuacjach ogromną podporą dla ósemki ukrywających się. Dbał o to by firma rozwijała się.

3.) Victor Kugler, Anna nazywa go panem Kralerem. Zdobywa pieniądze dla ukrywających się i czuje się odpowiedzialny za ich bezpieczeństwo.

4.) Bep Voskuijl, tak jak Mep pracuje w biurze formy Opekta. Ojciec Bep pracuje w magazynie firmy i jest jedynym pracownikiem, który wie o kryjówce. Razem z Bep zaopatruje ukrywających się w pożywienie i inne potrzebne im przedmioty.

Informacja

Budynek przy Prinsengracht 263 w Amsterdamie, w którym mieści się firma Otto Franka, składa się z dwóch części. Przednia część połączona jest przejściem z tylną; w oficynie, która wcześniej stała pusta, Otto urządza kryjówkę. Dzięki małej przebudowie drzwi wejściowe do oficyny zostają zakryte obracającym się regałem z książkami.

6. lipca 1942 roku Frankowie przenoszą się do oficyny. Mogą wziąć ze sobą niewiele rzeczy. Zostają w ukryciu 2 lata. Pomocniczki i pomocnicy zaopatrują ukrywających się w pożywienie, ubrania i książki. Przez małe szczeliny w zaciemnieniach okien ukrywający mogą wyglądać na zewnątrz. Anna opisuje w swoim dzienniku co w ten sposób można zobaczyć.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Jakie według Ciebie były najbardziej przerażające aspekty życia w kryjówce?
- Czy Ty też prowadzisz swój dziennik? Jeśli tak, o czym w nim piszesz?

Biblioteczka, która zakrywała wejście do sekretnego aneksu

Informacja

Ponad 2 lata ukrywający się spędzili w oficynie. W ciągu dnia musieli w godzinach pracy, od 9 do 17 zachowywać się bardzo cicho, by pracownicy firmy ich nie usłyszeli. To także dotyczyło takich czynności jak spuszczenie wody w toalecie. Ukrywający się musieli w ciągu dnia przebywać na najwyższym piętrze oficyny. Ukrywali się dłużej niż wcześniej planowali. Nadzieja na wytęskniony koniec wojny i jednocześnie na wolność “przegrywała walkę” z rzeczywistością.

Annie i innym ukrywającym się bardzo trudno było żyć razem na tak małej przestrzeni i wytrzymywać stałe, ogromne napięcie i strach. Bycie “sam na sam” ze sobą było praktycznie niemożliwe. Dlatego też często dochodziło do kłótni pomiędzy ukrywającymi się. Anna i Fritz Pfeffer sprzecali się często, m.in. o to, kto ma siedzieć przy stole w ich wspólnym pokoju. W dzienniku Anny można zaobserwować, jak bardzo Anna zmieniła się w ciągu 2 lat. Na początku jej cały świat obracał się wokół szkoły, szkolnych przyjaciół i przyjaciółek. Później Anna bardziej zamyka się i zaczyna pisać więcej o sobie samej, o przyszłości, nadziei i wątpliwościach.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

Możesz wykorzystać ta część wystawy, która przedstawia pokój Anny to tego, by cała grupa usiadła na podłodze i przez chwile zastanowiła się w ciszy. Różne osoby mogą odczytać na głos fragmenty z paneli lub bezpośrednio z dziennika Anny (jeśli wcześniej przygotujesz wybrane fragmenty!). Potem pozwól grupie posiedzieć trochę w ciszy i skupieniu- możecie rozmawiać lub po prostu razem pomilczeć.

- Jak wyobrażacie sobie dzień w kryjówce w oficynie?
- Jakie uczucia i myśli zajmowały myśli Anny?
- Czego najbardziej brakowało Annie?
- Jak dogadywała się Anna z pozostałymi ukrywającymi się?
- Co byłoby dla Ciebie najbardziej irytujące, jeśli musiałbyś/abyś bez przerwy przebywać w zamkniętej przestrzeni z siódmką innych osób?

Karl Silberbauer

Informacja

1. sierpnia 1944 roku Anna po raz ostatni pisze swój dziennik. 4. sierpnia do biura firmy Opekta wchodzi współpracownik niemieckiej Policji Bezpieczeństwa, Karl Silberbauer razem z 3 holenderskimi pomocnikami. Wie już wszystko, idzie prosto do obracającego się regału i zmusza Victora Kuglera, by ten go otworzył. Silberbauer rozkazuje wszystkim ukrywającym się przejść do pokoju na dole w podniesionych w górę rękami. Kiedy widzi srebrną wojskową skrzynkę Otto Franka z czasów I wojny światowej i gdy dowiaduje się, że ten był nawet niemieckim oficerem, jest pod wielkim wrażeniem. Ukrywający się mogą jeszcze zabrać ze sobą trochę ubrań. Dziennik Anny zostaje w oficynie. Cała ósemka zostaje załadowana do samochodu ciężarowego i przewieziona do budynku niemieckiej policji.

Pomocnicy Johannes Kleiman i Victor Kugler zostają także aresztowani, ale po jakimś czasie zostają zwolnieni. Miep Gies i Bep Voskuijl jako jedyne pozostają na wolności. W kilka godzin po aresztowaniu udają się do oficyny. Tam pośród porzucanych rzeczy i bałaganu powstałego na skutek przeszukania kryjówki, Miep znajduje dziennik Anny i album rodzinny Franków. Te rzeczy postanawia zabrać i ukryć do czasu ich powrotu. W kolejnych dniach Miep Gies osobiście udaje się na posterunek niemieckiej policji i prosi o uwolnienie tych, którzy ukrywali się w oficynie. Jej wstawiennictwo jest jednak bezskuteczne. Tydzień po aresztowaniu ukrywających się oficyna zostaje opróżniona a wszystko, co ma jakąkolwiek wartość zostaje przewiezione do Niemiec. W ten sposób Niemcy wzbogacają się nawet na rzeczach należących do prześladowanej przez nich ludności.

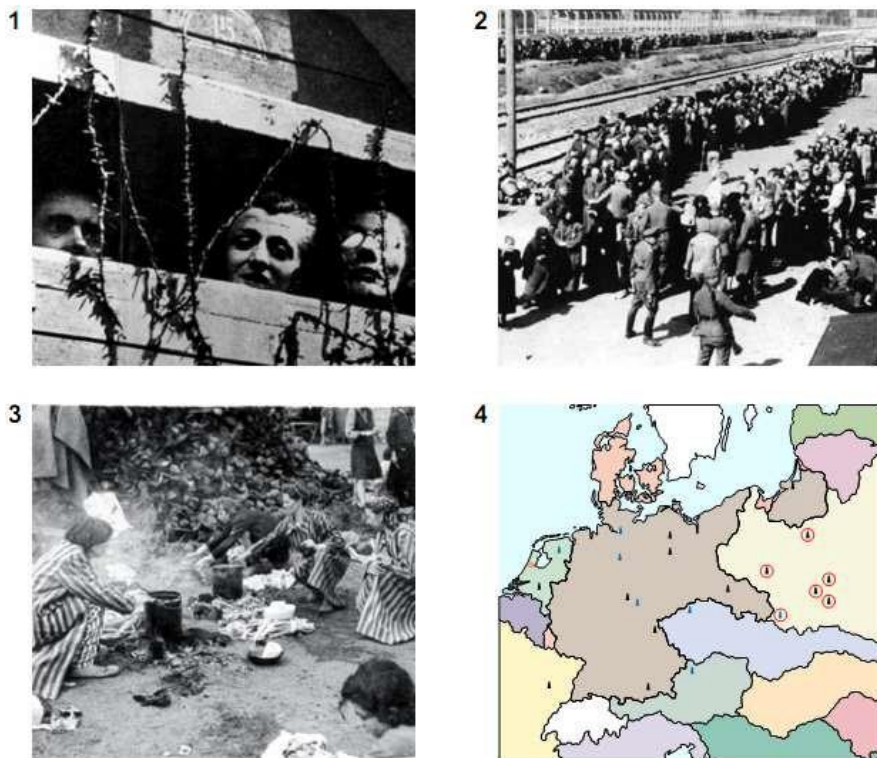
Ktoś musiał podać policji dokładne informacje na temat ukrywających się. Miliony czytelników "Dziennika Anny Frank" zadają sobie pytanie: kto mógł zdradzić Franków? Do dnia dzisiejszego na to pytanie nie znaleziono odpowiedzi. Raz po raz pojawiały się coraz to nowe teorie i przypuszczenia; zdradzić mógł pracownik magazynu, sprzątaczką, jeden z sąsiadów a może włamywacz. Ostatnią Po wnikliwym zbadaniu sprawy przez Holenderski Instytut ds. Dokumentacji Wojennej (NIOD) stwierdzono, że wszystkie dotychczasowe teorie nie są wiarygodne, dlatego też nie można wskazać osoby, która tak zdradziła ukrywających się.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Jakie pobudki do działania mogły kierować policjantem takim jak Karl Silberbauer, aby zniszczyć tak trudną do utrzymania w tajemnicy rzecz jaką było ośmioro ukrywających się w oficynie Żydów? - Dlaczego ktoś mógł chcieć zdradzić ukrywających się Żydów?
- Wykorzystywanie mienia żydowskiego przez nazistów Jakie ryzyko niesie ze sobą pomoc ukrywającym się Żydom?
 - Czy ważne jest, by prawie po 60. latach od zakończenia wojny, poznać osobę, która zdradziła ukrywających się?

Obozy koncentracyjne

Tablice 26-29 Katalog: strona 74-75

Informacja

Dzień po aresztowaniu ósmioro ukrywających się w oficynie zostało przewiezionych z kwatery głównej niemieckiej policji do więzienia przy Weteringschans. 8. sierpnia zostali wywiezieni wraz z transportem do obozu przejściowego dla Żydów Westerbork. Tam też pozostali przez cały sierpień w "baraku karnym". Była to kara za to, że nie zgłosili się sami tylko zostali schwytani. 3. września 1944 roku cała ósemka została przewieziona wraz z innymi ludźmi (500 mężczyznami, 400 kobietami i około 100 dzieci) w ostatnim transporcie do obozu koncentracyjnego Auschwitz, znajdującego się na terenie Polski. W bydlęcych i bardzo przepełnionych wagonach jechali 3 dni. W nocy z 5. na 6. września transport przybył do Auschwitz. Ponad połowa z przewiezionych do obozu, w tym wszystkie dzieci poniżej 15. roku życia, została zamordowana jeszcze tego samego dnia. Anna miała szczęście, ponieważ niedawno skończyła 15 lat. Ukrywający nie zostali przeznaczeni od razu do komory gazowej, a "przydzielona" została im praca. Kobiety zostały przeniesione do obozu dla kobiet Birkenau, gdzie przez prawie 2 miesiące pozostawały w baraku nr 29. Warunki tam były straszne, panował głód, przemoc i choroby. Anna i Margot musiały jakiś czas przebywać w tzw. bloku dla zaścierzbionych, gdyż cierpiały na tę chorobę. Ponieważ Edith Frank nie chciała zostawić swoich córek samych, towarzyszyła im do czasu, gdy obie siostry zostały przewiezione do Bergen- Belsen. Edith Frank zginęła w Auschwitz- Birkenau 2. stycznia 1945 roku. Margot i Anne Frank prawdopodobnie 28. października 1944 roku zostały przewiezione na zachód do obozu w Bergen- Belsen w Dolnej Saksonii. Warunki życia były tam straszne, panował g łód, choroby i przemoc, obóz był przepełniony. Obydwie siostry zachorowały na tyfus. W marcu 1945 roku (dokładna data nie jest znana) umarła Margot Frank, a kilka dni po niej- Anna. W kilka tygodni później, 15. kwietnia 1945 roku, obóz został uwolniony przez Brytyjczyków. Według danych holenderskiego Czerwonego Krzyża z 1953 roku przeżyło tylko 45 mężczyzn i 82 kobiety z transportu, którym z Westerbork do Auschwitz przywieziono 3. września 1944 roku 1019 osób.

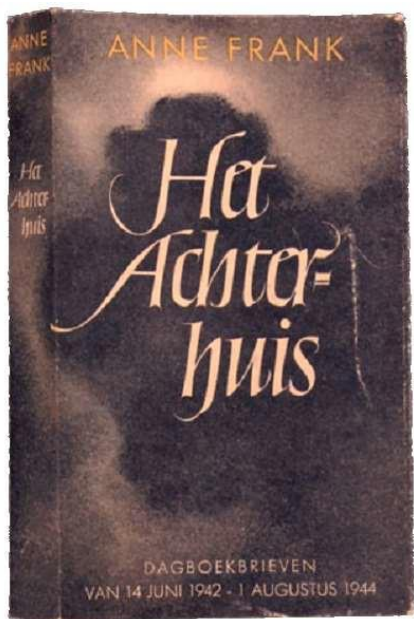
Otto Frank odsłania przedramię, by pokazać wytatuowany numer, znak, że był w Auschwitz

Informacja

Otto Frankowi udaje się dzięki pobytowi w baraku dla chorych przeżyć obóz. Z powodu złego stanu zdrowia nie może zostać wraz z innymi ewakuowany (przeniesiony do kolejnego miejsca). To, że został w obozie jest dla niego ratunkiem. 27. stycznia Armia Czerwona wkracza do Auschwitz i uwalnia obóz. Auschwitz- Birkenau jest obozem zagłady. Naziści prowadzili tam masową eksterminację ludności. Od września 1941 roku zaczęli stosować komory gazowe. Tylko w obozie zagłady Auschwitz- Birkenau naziści wymordowali ponad milion Żydów. Dokładna liczba nie jest znana, gdyż ludzi, którzy zaraz po przybyciu do obozu wysyłani byli do komór gazowych, nie rejestrowano w kartotekach obozowych. W styczniu 1945 roku Armia Czerwona, rosyjski “wróg” coraz bardziej zbliżał się ze wschodu. SS zaczęło oczyszczać obóz Auschwitz i wysadzać komory gazowe oraz krematoria. 50 000 wiezionych w obozie zostało zmuszonych zima to przejścia z jednego obozu do innego, położonego bardziej na zachód. W tzw. “marszach śmierci” zginęło bardzo wielu ludzi.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Co znaczy być więźniem obozu koncentracyjnego?
- Marsze śmierci
- Uwolnienie obozu koncentracyjnego
- Co oznacza zdanie: “Nie zamordowano sześciu milionów Żydów, zamordowano jednego Żyda, a stało się to sześć milionów razy” (Abel Herzberg)

Het Achterhuis (Oficyna) pierwsze okrojone wydanie książki, 25 czerwca 1947 roku

Informacja

Tematem tej części wystawy jest publikacja dziennika Anny i niemoc wielu z tych ofiar, które przeżyły, by opowiedzieć o swoich doświadczeniach. Wojna się skończyła. Niewielka grupa Żydów, która przeżyła obozy albo mogła już wyjść z ukrycia, dowiedziała się, że prawie wszyscy ich bliscy i krewni nie żyją. Niektórzy zbrodniarze wojenni zostali postawieni przed sądem - w Norymberdze czy w Tokio. Otto Frank jako jedyny z ósemki ukrywających się w oficynie przeżył obóz. 5 marca 1945 roku rozpoczęła się dla niego długa droga powrotna - z Auschwitz do Amsterdamu. Dopiero 3 czerwca dociera do Holandii, do Amsterdamu. Wie już, że jego żona nie żyje, ale cały czas ma nadzieję, że Margot i Anna przeżyły. Dwa miesiące później dowiaduje się od kobiety, która widziała w Bergen-Belsen Annę i Margot, że obie jego córki nie żyją. Wtedy Miep Gies daje Otto Frankowi dziennik Anny. Czytając go Otto jest bardzo poruszony przemyśleniami swojej córki. Przyjaciele radzą mu, by poszukał wydawcy dla książki. Otto jednak nie chce opublikować całego dziennika, gdyż niektóre fragmenty tekstu, np. te, w których Anna pisze o swojej matce, Edith, czy te, gdy opisuje swoje rozwijające się i dojrzewające ciało, są jego zdaniem zbyt osobiste. Znalezienie wydawcy dla dziennika Anny kosztuje go wiele wysiłku, jednak w końcu udaje mu się i książka zostaje wydana w nakładzie 1500 egzemplarzy. Tak jak i inne ofiary Otto Frank nie chce i nie może opowiadać o swoich przeżyciach w obozie. “Także teraz o wielu rzeczach nie mogę mówić. O wielu rzeczach także nie chcę mówić. Na przykład o tym, co czułem, gdy nas wypędzili z naszej kryjówki w Amsterdamie czy o tym, jak w Auschwitz na kolejowej rampie zostałem siłą rozdzielony z moją rodziną.” (cyt. “Welt am Sonntag”, 4 lutego 1979 roku) Na całym świecie sprzedano między 15 a 16 milionów egzemplarzy “Dziennika Anny Frank”.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Uwolnienie - co to tak naprawdę znaczy?
- Jak potoczyło się życie różnych ludzi po uwolnieniu?
- Dlaczego tak wiele ofiar, które przeżyły obozy, nie może mówić o swoich doświadczeniach? Dlaczego wielu ludzi wcale nie chce słuchać o ich przeżyciach?
- Jakie uczucia i myśli powodowały Otto Frankiem, by wydać dziennik swojej zmarłej córki?

Demonstracja szwedzkich neonazistów

13 kwietnia 1985 Växjö, Szwecja

Kobieta na fotografii to Danuta Danielsson (nazwisko panieńskie Seń, ur. w Gorzowie Wielkopolskim 18 marca 1947 roku.

Wiadomo, że jej matka była w czasie II wojny światowej więźniarką w jednym z niemieckich obozów Koncentracyjnych. Miała prawdopodobnie żydowskie korzenie.

Informacja

Ta część wystawy ma na celu opowiedzenie o postawach ludzi wobec dyskryminacji, rasizmu i antysemityzmu przed, w czasie i po II wojnie światowej. Na zdjęciu widzimy demonstrujących neonazistów. Zdjęcie zostało zrobione w 1985 roku, ale również dobrze mogłoby zostać zrobione i dziś. Omówcie zdjęcie: Co na nim widać? Dlaczego jest częścią tej wystawy? Czy to odpowiednia reakcja na neonazistów? Jakie ryzyko ona podejmuje? Czyje prawa są tu łamane? Czy demonstrujący nie ma prawa do wyrażania swoich poglądów? Musimy zadać sobie teraz pytanie: Czy prawa mają swoje granice? Gdzie przebiega granica między tym, co możemy akceptować, a tym czego nie możemy w demokracji? Kiedy i gdzie ogranicza się wolność słowa? Kto o tym decyduje?

Pomagający – oprawcy – sąd: jak widzieliśmy na tablicy 19 (str. 38), główny temat tej części, to odwaga cywilna. Dlaczego niektórzy są gotowi nieść pomoc innym pomimo ryzyka? Co ich do tego motywuje? W tej tablicy skupiamy się na ludziach, którzy zostali po tej drugiej stronie, zbyt bardzo się bali lub postanowili przyłączyć się do oprawców, a w końcu sami stawali się oprawcami. Główni oprawcy tacy jak ci, którzy byli sądzeni w Norymberdze oraz ci, którzy stawali przed Trybunałem w Hadze za zbrodnie wojenne odpowiedzieli za swoje czyny przed międzynarodowymi sądami (głównie w ramach ONZ). Dlaczego to takie ważne?

Choć często są to trudne decyzje, zawsze jest to indywidualną decyzją danego człowieka czy przyjmie rolę oprawcy, milczącego świadka czy pomagającego.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

Zdjęcie “Demonstracja neonazistów”

- Kiedy, jak i czy w ogóle ograniczamy wolność słowa?

- W co wierzą neonaziści?

Temat “Pomagający i odwaga cywilna”

- Co oznacza “odwaga cywilna”?

- Co musiałoby się stać, żebyś zareagował/a, gdyby czyjeś prawa były łamane?

Temat “Oprawcy i sądy”

- Jaką funkcję pełni sąd dla oprawców winnych zbrodni wojennych?

- Co chce osiągnąć ONZ ustanawiając tego typu trybunały?

Eleanora Roosevelt i Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, 1949

Informacja

Na zdjęciu Eleanora Roosevelt – jedna ze współtwórców Powszechnej Deklaracji. Po śmierci Franklina Delano Roosevelta, Eleonora opuściła Biały Dom, jednak pozostała aktywna politycznie. Ze zdwojoną siłą działała ku polepszeniu praw kobiet oraz mniejszości narodowych. Uważała, że wszyscy ludzie są równi i tak powinni być traktowani. Jej przemówienia w tej sprawie wywoływały owacje na stojąco. Następca prezydenta Delano Roosevelta, Harry S. Truman, mianował Eleonorę delegatem nowo powstałej Organizacji Narodów Zjednoczonych. Funkcję tę sprawowała do 1953 roku. Przewodniczyła też Komisji Praw Człowieka w ONZ i odegrała znaczącą rolę przy opracowywaniu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, przyjętej w 1948 roku.

W 1948 roku, trzy lata po zakończeniu wojny, powstała Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ). Jej celem jest zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa, co wciąż jest niestety tylko wzniosłym ideałem. Nowo powstała Organizacja Narodów Zjednoczonych postanowiła, że pewne podstawowe prawa człowieka powinny być gwarantowane dla wszystkich ludzi na świecie. To przekonanie doprowadziło do ustanowienia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, która weszła w życie 10 grudnia 1948 r. Jest to również Dzień Praw Człowieka, który świętujemy na całym świecie.

Jednak w rzeczywistości, nawet te podstawowe prawa człowieka w wielu miejscach nie są respektowane. Promowanie i ochrona praw człowieka oraz pokoju należy nie tylko do obowiązków rządów. My wszyscy, jako obywatele świata, jesteśmy odpowiedzialni za obronę praw tych, którym się ich odmawia, czy to w dalekich krajach, czy w naszej lokalnej społeczności.

Propozycje pytań i tematów do dyskusji

- Czy byłeś świadkiem demonstracji neonazistów?
- Co wiesz o neonazistach i ich poglądach?
- Co znaczy dla Ciebie słowo “dyskryminacja”?

Znajdź przykłady i zastanów się nad własnymi doświadczeniami z dyskryminacją Wskazówki dla przewodników Omów z grupą aktualne przykłady łamania praw człowieka, w kontekście lokalnym, narodowym oraz międzynarodowym. Weź ze sobą egzemplarz Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

POWSZECHNA DEKLARACJA PRAW CZŁOWIEKA

(WERSJA UPROSZCZONA)

- 1) Każdy człowiek jest wolny i wszyscy powinni być traktowani w taki sam sposób.
- 2) Każdy człowiek jest równy niezależnie od różnic w np. kolorze skóry, płci, religii, języka.
- 3) Każdy człowiek ma prawo do życia w wolności i bezpieczeństwie.
- 4) Nikt nie ma prawa traktować cię jak niewolnika ani ty nie możesz nikogo uczynić swoim niewolnikiem.
- 5) Nikt nie ma prawa cię skrzywdzić ani torturować.
- 6) Każdy człowiek ma prawo być równym wobec prawa.
- 7) Prawo jest takie samo dla każdego człowieka, powinno być stosowane w ten sam sposób wobec wszystkich.
- 8) Każdy człowiek ma prawo domagać się pomocy prawnej, gdy jego prawa nie są przestrzegane.
- 9) Nikt nie ma prawa do bezprawnego uwięzienia cię albo wydalenia cię z twojego kraju.
- 10) Każdy człowiek ma prawo do sprawiedliwego i publicznego procesu.
- 11) Każdy człowiek powinien być uważany za niewinnego do momentu udowodnienia mu winy.
- 12) Każdy człowiek ma prawo domagać się pomocy jeżeli ktoś próbuje go zranić, ale nikt nie może wejść do twojego domu, otwierać twoich listów albo niepokoić ciebie i twoją rodzinę bez dostatecznego powodu.
- 13) Każdy człowiek ma prawo do podróżowania tak jak chce.
- 14) Każdy człowiek ma prawo udać się do innego kraju i domagać się ochrony, jeżeli jest prześladowany albo grozi mu prześladowanie.
- 15) Każdy człowiek ma prawo znaleźć miejsce w kraju. Nikt nie ma prawa powstrzymać cię przed przeniesieniem się do innego kraju, jeżeli tego chcesz.
- 16) Każdy człowiek ma prawo zawrzeć związek małżeński i założyć rodzinę.
- 17) Każdy człowiek ma prawo do posiadania własności i swojego dobytku.
- 18) Każdy człowiek ma prawo do praktykowania i przestrzegania wszystkich aspektów swojej religii oraz do zmiany religii, jeżeli tylko chce.
- 19) Każdy człowiek ma prawo do mówienia co myśli i do przekazywania oraz otrzymywania informacji.
- 20) Każdy człowiek ma prawo do brania udziału w pokojowych zgromadzeniach i do wstępowania do stowarzyszeń.
- 21) Każdy człowiek ma prawo do uczestnictwa w rządzeniu swoim krajem.
- 22) Każdy człowiek ma prawo do ochrony socjalnej i do możliwości rozwijania swoich umiejętności.
- 23) Każdy człowiek ma prawo pracować za uczciwe wynagrodzenie w bezpiecznych warunkach i przynależności do związków zawodowych.
- 24) Każdy człowiek ma prawo do odpoczynku i przyjemności.
- 25) Każdy człowiek ma prawo do odpowiedniego standardu życia i do opieki medycznej, gdy jest chory.
- 26) Każdy człowiek ma prawo uczęszczać do szkoły.
- 27) Każdy człowiek ma prawo do brania udziału w życiu kulturalnym społeczności.
- 28) Każdy człowiek musi przestrzegać „porządku społecznego”, który jest konieczny do korzystania z wszystkich tych praw.
- 29) Każdy człowiek musi szanować prawa innych, społeczną i publiczną wartość.
- 30) Nikt nie ma prawa usunąć żadnego prawa z tej deklaracji.

Oś czasu

Rok	Historia rodziny Franków	Wydarzenia historyczne
1889	12. maja: Otto Frank przychodzi na świat we Frankfurcie nad Menem	
1900	16. stycznia: Edith Holländer przychodzi na świat w Aachen	
1925	12. maja: ślub Otto Franka i Edith Holländer w Aachen	18. lipca: wydany zostaje I tom książki Adolfa Hitlera pt. "Mein Kampf"
1926	16. lutego: Margot Frank przychodzi na świat we Frankfurcie nad Menem	15. lutego: liczba bezrobotnych w Niemczech wzrasta o kolejne 2 miliony i tym samym osiąga nowy punkt szczytowy
1929	12. czerwca: Anna Frank przychodzi na świat we Frankfurcie nad Menem	25. października: krach na nowojorskiej giełdzie rozpoczyna światowy kryzys gospodarczy
1933	marzec: rodzina Franków przenosi się do matki Edith do Aachen, by zaoszczędzić pieniądze na wyjazd	30. stycznia: Prezydent Rzeszy Niemieckiej Paul von Hindenburg mianuje Adolfa Hitlera kanclerzem Rzeszy i powierza mu utworzenie rządu połowa lutego: 6.047.000 ludzi jest bezrobotnych w Niemczech 20. marca: w Dachau utworzono pierwszy nazistowski obóz koncentracyjny 24. marca: przyjęta w Reichstagu ustawa "o uprawnieniach" czyni z Hitlera dyktatora

	15. września: Otto Frank zakłada w Amsterdamie firmę "Opekta" wrzesień: Edith dołącza do męża i przenosi się do Holandii; Anna i Margot zostają w Aachen pod opieką babci grudzień: Margot przenosi się do Holandii	14. października: niemiecki rząd podejmuje decyzję o wystąpieniu z Ligi Narodów, która, powołana do życia w 1919 roku, miała być gwarantem pokoju na świecie
1934	lutym: Anna dołącza do rodziny mieszkającej już w Holandii, razem Frankowie już w komplecie świętują urodziny Margot	30. stycznia: w rok po mianowaniu na kanclerza Rzeszy Adolf Hitler oficjalnie przejmuje absolutną władzę 16. lipca: utworzono obóz koncentracyjny Buchenwald
1937		lato: "aryzacja" niemieckiej gospodarki maj: rząd holenderski zamyka granice dla żydowskich uchodźców
1938		9-10. listopada: podczas nocy pogromu (tzw. Nocy kryształowej) w Rzeszy ok. 30 000 Żydów zostaje wywiezionych do obozów koncentracyjnych
1939		15. marca: oddziały Wehrmachtu wkraczają do Pragi 28. kwietnia: Hitler zrywa brytyjsko-niemiecki układ morski oraz niemiecko-polski pakt o nieagresji wiosna: późniejszy obóz przejściowy Westerbork w

1940		Holandii staje się obozem dla internowanych niemieckich Żydów, którzy uciekli z Rzeszy 3. września: po niemieckiej agresji na Polskę Wielka Brytania i Francja wypowiadają wojnę hitlerowskiemu Niemcom. Tego dnia oficjalnie rozpoczyna się II wojna światowa. 27. kwietnia: naczelny dowódca SS Heinrich Himmler wydaje rozkaz utworzenia obozu koncentracyjnego Auschwitz. Pierwszymi więźniami są przede wszystkim Polacy 10. maja: niemiecka armia wkracza do Holandii, Belgii i Luksemburga
1941	lato: Otto Frank zaczyna przygotowywać kryjówkę w oficynie przy Prinsengracht 263 październik: Margot i Anna muszą przenieść się do żydowskiego liceum	14. czerwca: niemieckie wojsko okupuje Paryż 22. czerwca: bez wcześniejszego wypowiedzenia wojny niemiecka armia rozpoczyna kampanię wojenną przeciwko ZSSR 31. lipca: Hermann Goering zleca Reinholdowi Heydrichowi "ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej" w Europie 25. października: podczas walki pod Moskwą po raz pierwszy niemiecka ofensywa zostaje zatrzymana grudzień: Niemcy i Włochy wypowiadają wojnę Stanom Zjednoczonym
1942		20. stycznia: odbywa się konferencja z udziałem czołowych dowódców nazistowskich, podczas której omawiano kwestię systematycznego wyniszczenia europejskich Żydów (tzw.

1943	12. czerwca: Anna z okazji 13 urodzin dostaje w prezencie dziennik 5. lipca: Margot otrzymuje pisemne wezwanie do zgłoszenia się do “pracy w Niemczech” 6. lipca: rodzina Franków ukrywa się w oficynie przy Prinsengracht 263 w Amsterdamie 13. lipca: rodzina van Pels (van Daan) dołącza do ukrywających się Franków 16. listopada: Fritz Pfeffer (Albert Dussel) dołącza do siódmki ukrywających się w oficynie	“ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej”) 29. kwietnia: w Holandii zostaje wprowadzony obowiązek noszenia żółtej gwiazdy 11. czerwca: Adolf Eichmann wydaje rozkaz rozpoczęcia w nadchodzących tygodniach deportacji Żydów z Belgii, Francji i Holandii 14. lipca: zaczynają się systematyczne wywózki holenderskich Żydów do obozu Westerbork 17. lipca: pierwszy pociąg z więźniami z obozu przejściowego Westerbork dociera do Auschwitz 10. grudnia: polski rząd emigracyjny próbuje nakłonić aliantów do interwencji przeciwko masowej eksterminacji ludności w Polsce 18. lutego: po niemieckiej klęsce pod Stalingradem minister ds. Propagandy Rzeszy Joseph Goebbels ogłasza “wojnę totalną” kwiecień: utworzony zostaje obóz koncentracyjny Bergen-Belsem niedaleko Celle 19. kwietnia: wybucha powstanie w getcie
------	--	--

1944	4. sierpnia: ukrywający się zostają zdradzeni i aresztowani 8. sierpnia: ukrywający się zostają deportowani do obozu przejściowego Westerbork 3. września: ukrywający się zostają wysłani w ostatnim transporcie z Westerbork do Auschwitz 6. września: transport przybywa do Auschwitz początek października: Hermann van Pels zostaje zamordowany w komorze gazowej w Auschwitz ok. 28. października: Anna, Margot oraz Auguste van Pels zostają przewiezione do obozu koncentracyjnego Bergen-Belsen 20. grudnia: Fritz Pfeffer ginie w obozie koncentracyjnym Neuengamme	warszawskim, które kończy się jego całkowitym zniszczeniem 6. czerwca “D-Day”- Alianci lądują w Normandii 23. sierpnia: Alianci uwalniają Paryż 4. września : Alianci uwalniają Antwerpię i Brukselę 6-7. października: bunt więźniów Auschwitz- zanim go stłumiono więźniom obozu udało się zniszczyć jedną z komór gazowych listopad: zostaje wstrzymana eksterminacja ludności w komorach gazowych w obozie Auschwitz – Birkenau 16. grudnia: oddziały Hitlera zaczynają ostatnią wielką ofensywę w Ardenach jest ona jednak bezskuteczna
1945	6. stycznia: Edith Frank umiera w obozie koncentracyjnym Auschwitz 27. stycznia: Armia Czerwona wyzwala obóz koncentracyjny Auschwitz- Birkenau; Otto Frank zostaje uwolniony	17. stycznia: Armia Czerwona przesuwa się do przodu. SS nakazuje oczyszczenie obozu koncentracyjnego Auschwitz i wysłała 66 000 więźniów na tzw. marsze śmierci 13-14. lutego: alianci bombardują Drezno – miasto

	luty: Auguste van Pels zostaje przewieziona z obozu Bergen-Belsen do Buchenwaldu a później do Theresienstadt. Ginie tam prawdopodobnie wczesną wiosną. marzec: Anna i Margot umierają w Bergen-Belsen na tyfus	uległo Całkowitemu zniszczeniu 15. kwietnia: obóz Bergen-Belsen zostaje uwolniony przez Brytyjczyków 5. maja: amerykańskie oddziały uwalniają obóz Mauthausen 7/8. maja: niemiecka kapitulacja, oficjalny koniec wojny w Europie
1947	3 czerwca: Otto Frank wraca do Amsterdamu nie wiedząc o losie jego córek 25 czerwca Pierwsze okrojone wydanie książki ukazało się	14. sierpnia: po zrzuconiu pierwszej bomby atomowej na Hiroszimę (6.sierpnia) Japonia uznaje warunki zawieszenia broni wyznaczone przez aliantów- kończy się II wojna światowa
1948		10 grudnia przyjęcie przez Zgromadzenie Ogólne ONZ „Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka”.

Alianci Wojska sprzymierzone, które podczas II wojny światowej walczyły przeciwko hitlerowskiej Rzeszy i Japonii. W ich skład wchodził m.in. Amerykanie, Brytyjczycy, Francuzi i Rosjanie. Alianci objęli władzę po bezwarunkowej kapitulacji Niemiec w maju 1945 roku.

Antysemityzm Nienawiść poszczególnych ludzi lub narodów wobec Żydów, która oparta jest na starych, częściowo także rozpowszechnionych przez kościół katolicki antyżydowskich stereotypach. Naziści sięgnęli po antysemityzm i rozpropagowali go prowadząc intensywną antyżydowską propagandę. Masowa eksterminacja Żydów w czasie panującego w Rzeszy Niemieckiej nazizmu (Holokaust lub Shoa) jest najczarniejszym punktem w historii antysemityzmu.

Aryjski To pojęcie z dziedziny językoznawstwa pochodzi od słowa arya- co znaczy "szlachetny", należącego do staroindyjskiego sanskrytu. Pojęcie to przejęli naziści nadali mu w swej teorii rasowej naukowo nieuzasadnioną interpretację. Aryjska (nordyjska) rasa była według nich "bardziej wartościowa". Natomiast ludność pochodzenia i wiary żydowskiej, jak również Sinti i Romowie oraz część narodów słowiańskich należała do "niepełnowartościowej, gorszej" rasy - podrasy. We współczesnej nauce przyrodniczej klasyfikacja ludzi pod względem przynależności rasowej jest odrzucana, gdyż nie posiada naukowych podstaw.

Auschwitz- Birkanau Największy i najbardziej znany obóz koncentracyjny i obóz zagłady, położony na południowym terenie dzisiejszej Polski. W ciągu 5 lat zamordowano tam ponad 2 miliony osób. Więźniowie, którzy w momencie selekcji nie zostali wyznaczeni do pracy, zostawali od razu po przyjeździe do obozu wysyłani do komór przypominających łaźnie z prysznicami. Byli tam mordowani przy pomocy gazu trującego o nazwie cyklon B. Wielu ludzi ginęło w obozach w wyniku wygłodzenia, maltretowania, epidemii i tzw. "eksperymentów medycznych". 18. stycznia 1945 roku obóz został ewakuowany- więźniowie- zmuszeni do wędrówki na zachód w tzw. "marszach śmierci". 26. stycznia obóz został uwolniony przez Armię Czerwoną. W tym czasie znajdowało się w nim tylko ok. 5 000 osób, a wśród nich- Otto Frank.

Cyklon B Handlowa nazwa cyjanitu/ cyjanowodoru, który w obozach koncentracyjnych używany był do mordowania ludzi w komorach gazowych. Trucizna znajdowała się w kapsułkach i wydostawała się na zewnątrz jak tylko otwierano puszki, w których ją przechowywano.

Deportacja Wykonywane przez jednostki państwowe przymusowe wywożenie ludzi z ich miejsc zamieszkania i zmuszanie ich do osiedlenia się na przypisanym z góry miejscu. W czasach narodowego socjalizmu miały miejsce różnego rodzaju deportacje, m.in. karne, do pracy przymusowej, do obozów

koncentracyjnych oraz przymusowe wysiedlenia.

Eutanazja Po łacinie oznacza “piękne umieranie”. Od 1939 roku stosowana w tajemnicy do zabijania dzieci i dorosłych, którzy byli “nieuleczalnie chorzy”, tj. niepełnosprawni i chorzy psychicznie. Morderstwa te popełniali lekarze, którzy posiadali upoważnienie do podejmowania decyzji o życiu lub śmierci swoich pacjentów. Ta tzw. ”miłosierna śmierć” była także według ówczesnego prawa nielegalna. Ponad 120 000 osób padło ofiarą “eutanzji”.

Faszyzm Rozwinął się po 1917 roku z politycznego ruchu we Włoszech. Ruch ten miał swój początek w Rewolucyjno-Agrarnych Zrzeszeniach, które w swoich założeniach miało stanowić przeciwwagę dla włoskich komunistów. Mimo narodowosocjalistycznych-rewolucyjnych postulatów faszyzm ma totalitarny, antyliberalny, antydemokratyczny i anty parlamentarny charakter. Reprezentuje skrajny nacjonalizm, ekspansjonistyczne cele, autorytarne struktury i wymaga absolutnego podporządkowania (nazizm)

Grupy bojowe SS Specjalne jednostki uderzeniowe będące narzędziem terroru nacjonalistycznego aparatu władzy. To one wysyłane na tereny opanowane przez Rzeszę i przeznaczone do “zadań specjalnych z polecenia Führera”. Oznaczało to, że odpowiedzialne były za prześladowanie i organizowanie masowych egzekucji przeciwników politycznych, Żydów, Sinti i Romów, także Polaków i obywateli Związku

Radzieckiego.

Gestapo To skrót od Geheim Staatspolizei- czyli tajnej policji. W czasach narodowego socjalizmu w Niemczech w latach 1933- 1945 gestapo było upoważnione do przeszukiwania mieszkań prywatnych i aresztowania bez wcześniejszego nakazu sądowego, wysyłania do obozów koncentracyjnych, torturowania, znęcania się i mordowania “przeciwników” Rzeszy.

Getto Zapożyczone z języka włoskiego opisuje dzielnicę miasta, w której zmuszeni byli mieszkać Żydzi. Getta tworzone były już w średniowieczu, ale pojęcie to nabrało swojego tragicznego znaczenia dopiero w czasach Holokaustu. W wielu miastach wschodniej Europy tworzone getta były w celu kontrolowania i osłabiania ludności żydowskiej. W gettach panowały straszliwe warunki życia. Stanowiły one jakby “wstępny” obóz koncentracyjny lub obóz zagłady.

Holokaust Pojęcie, z greckiego “holokauston” (ofiara palna, całkowita, totalna), opisuje wymordowanie narodu żydowskiego. Ponieważ w pierwotnym znaczeniu słowo “holokaust” zawierało element religijny (ofiara była świadomie złożona), wielu Żydów woli używać pojęcia Shoa (po hebrajsku sho’ah znaczy wyniszczenie, zagłada, nieszczęście, zło). Oba pojęcia jednak oznaczają to samo. To, co było tak charakterystyczne dla holokaustu, to fakt, iż władza państwowa zaplanowała i wprowadziła w życie plan; najpierw wydzielenia i odseparowania części europejskiej ludności, którą uważała za “niebezpieczną”, “bezużyteczną”, “niewartą życia”, zabrała jej wszystkie prawa , aż w końcu zgładziła ją.

Konferencja w Wannsee Odbyla się 20. stycznia 1942 roku w Berlinie, przy ulicy Am Grossen Wannsee 56/58 (stąd nazwa), na polecenie Reinharda Heydricha. Heydrich był szefem niemieckiej policji i służby bezpieczeństwa. Celem konferencji było “wyjaśnienie podstawowych kwestii” dotyczących “ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej”.

Kontrola absolutna Naziści tuż po przejęciu władzy zaczęli opanowywać wszelkie struktury państwowe- każdy “trybik” w maszynie państwowej musiał być pod ich kontrolą. Celem tych działań było zlikwidowanie dotychczas funkcjonujących w społeczeństwie demokratycznych organów Rzeszy Niemieckiej i przekazanie pełni władzy NSDAP oraz nowo utworzonym organom państwowym. Każdy „element” państwa i życia społecznego miał być przeniknięty i opanowany przez nazizm.

Ludobujstwo Oznacza zabijanie całego narodu, jego eksterminację. Pojęcie po raz pierwszy użyte i zdefiniowane zostało w 1933 roku podczas Kongresu Prawników w Madrycie. Opisuje ono mord na ludziach z powodu ich przynależności do określonej narodowej, etnicznej albo religijnej grupy. Celem ludobójstwa jest wyrządzenie jak największych szkół danej grupie i wyniszczenie jej jako całości. Pojęcia - Holokaust i - Shoa opisują ludobójstwo narodu żydowskiego.

Marsze śmierci Pojęcie to zostało wprowadzone przez więźniów obozów koncentracyjnych a później przejęte przez historyków. Opisuje ono przymusowe marsze z obozu do obozu dużych, chronionych przez

żołnierzy SS kolumn więźniów na dalekie odległości, podczas których strażnicy z SS znęcali się i mordowali idących więźniów.

Mein Kampf To tytuł książki Adolfa Hitlera wydanej w dwóch tomach. Hitler przedstawia w niej swój światopogląd i polityczne zapatrywania. W książce da się znaleźć cele, do których osiągnięcia dążył Hitler.

Narodowy socjalizm (nazizm) Ruch polityczny, który rozwinął się w niemieckiej Rzeszy w czasie, gdy u władzy był Adolf Hitler. Naziści byli zwolennikami władzy silnej ręki, pragnęli silnego “Führera”- przywódcy i byli przeciwnikami demokracji. Nazizm charakteryzował się przesadną dumą narodową. Jego zwolennicy byli zdania, że nie wszyscy ludzie są tyle samo warci, co inni. Wojna służyć im miała do rozszerzenia przestrzeni życiowej niemieckiej “rasy panów”.

Najwyższy Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy (Reichssicherheitshauptamt- RSHA) Najwyższy Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy był podlegającym SS centralnym urzędem, nadzorującym pracę wszystkich oficjalnych i tajnych policji oraz organów bezpieczeństwa Rzeszy Niemieckiej. W zakresie jego kompetencji leżało m.in. wysyłanie do obozów koncentracyjnych bez możliwości przeprowadzania wcześniej postępowania sądowego.

Neonazista Tłumacząc dosłownie “nowy nazista”; współczesny zwolennik narodowego socjalizmu. NSDAP Die Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei- Narodowosocjalistyczna Partia Niemieckich Robotników, od lipca 1933 do maja 1945 roku była jedyną

dopuszczoną w Niemczech partią. Na jej czele stał Adolf Hitler, według którego “narodowe spojrzenie na świat, szczególnie jeśli chodzi o kwestię państwa, jest tylko środkiem do celu, którym jest zachowanie rasowego egzystencji człowieka”. Członkowie partii musieli być bezwzględnie posłuszni swojemu przywódcy, któremu złożyli przysięgę wierności.

Noc kryształowa Określenie nocy z 9. na 10. listopada 1938 roku, podczas której miał miejsce pogrom Żydów w Niemczech. Po wezwaniu Josepha Goebbelsa jednostki SA i członkowie NSDAP (w niektórych miejscach towarzyszyli im także gapiowi i ciekawscy obywatele) aresztowały i zesłały do obozów koncentracyjnych prawie 30 000 Żydów. W całej Rzeszy tej nocy zostały podpalone synagogi (żydowskie domy modlitwy) oraz zniszczone i ograbione zostały niezliczone mieszkania i sklepy należące do ludności żydowskiej.

Obóz koncentracyjny W wielu obozach koncentracyjnych od 1933 roku zostawali umieszczani przeciwnicy nazizmu, a w późniejszym okresie Żydzi, homoseksualiści i tzw. Cyganie (Sinti i Romowie) oraz jeńcy wojenni. W obozach unieszkodliwiano “wrogów”, zastraszano ich i zmuszano do pracy. Na początku zabijano tylko pojedyncze osoby, ale później wyposażono niektóre obozy koncentracyjne (np. Auschwitz, Majdanek) w urządzenia do masowej eksterminacji. Obok obozów koncentracyjnych istniały obozy pracy, obozy przejściowe, obozy jenieckie oraz obozy zagłady (aresztowania obóz zagłady)

Obóz pracy Najczęściej bardzo

prymitywne obozy złożone z baraków, w których zakwaterowywani byli robotnicy przymusowi. Takie obozy tworzone były od 1939 roku w Rzeszy Niemieckiej na podzielonych terenach wschodnich Niemiec oraz na terenach okupowanych. Podlegały one bezpośrednio głównemu dowódcy SS oraz szefowi niemieckiej policji- Heinrichowi Himmlerowi. Były strzeżone i kontrolowane przez jednostki SS oraz policji. (obóz koncentracyjny)

Obóz zagłady Zostały stworzone po to, by wymordować miliony ludzi. Dwa największe obozy zagłady, Auschwitz-Birkenau i Lublin- Majdanek były także obozami koncentracyjnymi. Innymi obozami zagłady były Treblinka, Sobibór oraz Chełmno.

“Ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej” “Upięknione” przez nazistów określenie opisujące wypędzanie i wymordowanie Żydów z Niemiec oraz wszystkich krajów europejskich okupowanych i opanowanych przez wojska hitlerowskie.

Palenie książek 10. maja 1933 roku na Bebelplatz w Berlinie (vis a vis uniwersytetu im. Humboldta) naziści urządzili publiczne palenie książek “nieniemieckich”(wśród nich wielu żydowskich) autorów. Wśród książek, które spalono były dzieła m.in. Heinricha i Tomasza Manna, Ericha Kaestnera, Stefana Zweiga, Heinricha Heinego, Karola Marxa, Alfreda Kerra, Kurta Tucholsky’ego i wielu innych pisarzy.(zobacz także: panel 9 – „Nowa siła”)

Partyzanci Walczący w podziemiu, którzy za pomocą małych akcji z bronią w ręku bądź sabotażu walczyli z obcymi siłami okupującymi kraj. Byli to głównie cywile, którzy działali bez

wcześniejszego przygotowania i zaopatrzenia wojskowego. Podczas II wojny światowej partyzantka działała szczególnie silnie we wschodniej Europie, krajach Bałkańskich i walczyła przeciwko hiterowskiemu oddziałom okupacyjnym.

Przejęcie władzy Tak naziści określali dzień 30 stycznia 1933 roku, którego Adolf Hitler został mianowany kanclerzem Rzeszy. W późniejszym okresie zaczęto tak nazywać wydarzenia i działania nazistów, dzięki którym w okresie 1932-1934 NSDAP przejęło totalną władzę w Niemczech.

Procesy norymberskie Procesy norymberskie odbyły się w latach 1945-1946 przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym Sił Zwycięskich w II wojnie światowej. W skład trybunału wchodził przedstawiciele Wielkiej Brytanii, Francji, USA i Związku Radzieckiego. Oskarżonych zostało 24 mężczyzn, którzy w czasie panowania narodowego socjalizmu w Niemczech zajmowali czołowe stanowiska w partii, państwie, gospodarce i Wehrmachcie. Spośród 24 osób na śmierć skazano 12, 7 otrzymało karę pozbawienia wolności, 3 uniewinniono a 2 nie wydano wyroku (z powodu choroby i samobójstwa).

Pogrom Słowo pochodzi z języka rosyjskiego i oznacza spontaniczny, nieorganizowany uliczny eksces z użyciem siły skierowany przeciwko członkom narodowej, religijnej lub etnicznej mniejszości, głównie przeciw Żydom.

Rasizm Ideologia, która pochodzenie człowieka (jego "rasową" przynależność) traktuje jako wyznacznik wartości. „Klasyczny” rasizm powołuje się na biologiczne

różnice natomiast ideologie, które postulują wykluczenie "innych" podkreślają raczej kulturowe różnice i uzasadniają swoje poglądy samodzielnie stworzonymi "teoriami". Współczesna nauka jednak podkreśla bezpodstawność rasowego podziału ludzi.

Rewizjonizm Tak nazywa się zmotywowane przez polityczne zapatrywania zmienianie (upiększanie) faktów historycznych przez nazistów. Najczęściej odbywało się to na drodze pseudonaukowej. Celem rewizjonizmu było „ugładzenie” i ukrycie ogromu zbrodni, popełnionych przez nazistów. Podważanie autentyczności "Dziennika Anny Frank" jest działaniem rewizjonistycznym.

SA Skrót od Sturmabteilung (oddziały szturmowe). Od 1921 roku tworzone były z wolontariuszy i stanowiły wyszkolone, militarne, zorganizowane i mundurowe pododdziały NSDAP do walki i obrony, których głównym zadaniem było usuwanie niewygodnych i niebezpiecznych przeciwników z życia publicznego i umieszczanie ich w obozach koncentracyjnych.

Sąd narodowy Sąd narodowy był najwyższym sądem w nazistowskich Niemczech. Jego zadania opisał w 1938 roku adwokat Rzeszy Parisius: "jego (przyp. sądu narodowego) zadaniem nie jest to, by osądzać sprawiedliwie, ale by niszczyć przeciwników narodowego socjalizmu".

Selekcja Podział ludzi w - obozie koncentracyjnym na "zdolnych do pracy" i "niezdolnych do pracy". Kto podczas selekcji został uznany za "bezużytecznego" (np. starcy, chorzy, dzieci) zastawał zagazowywany w

komorze gazowej lub zamordowany w inny sposób.

SS Skrót od Schutzstaffel (obronna eskadra); organizacja z czasów nazistowskiego panowania, której najbardziej się bano. Dowództwu SS podlegały - gestapo i służba bezpieczeństwa (Sicherheitsdienst-SD). SS było odpowiedzialne za - obozy koncentracyjne i za grupy bojowe na terenach okupowanych. Żołnierze SS torturowali i mordowali mężczyzn, kobiety i dzieci w całej Europie. W procesie norymberskim SS określono jako najbardziej przestępczą organizację nazistowską.

Swastyka krzyż o równych ramionach złamanych w jedną stronę, od 1920 był symbolem - NSDAP a w latach 1933-1945- symbolem nazistowskiej władzy w Niemczech. Swastyka jako znak błogosławieństw, prawdopodobnie sił słońca, symbolizuje zbawienie i już od 6000 lat jest znana w północnej i środkowej Europie, Azji Mniejszej, Indiach, Chinach, Japonii. Ok. 1900 roku znak ten nabrał znaczenia politycznego: był używany przez różne polityczne ugrupowania jako antysemicki, czyli wrogi Żydom symbol.

Trzecia Rzesza Pojęcie to opisuje Niemiecką Rzeszę (państwo) w latach 1933- 1945, ale nie ma żadnego znaczenia państwowego ani międzynarodowego. Według historii, którą przedstawiali naziści Pierwszą Rzeszą była Święta Rzymska Rzesza Niemieckich Narodów (od 926 do 1806 roku), Drugą Rzeszą było cesarstwo Hohenzollernów (od 1871 do 1918 roku). Czas Republiki Weimarskiej był określany jako "okres między Rzeszami".

Ustawa o ochronie niemieckiej krwi i honoru Niemiecki parlament przyjął tę ustawę 15. września 1935 roku. Na mocy tej ustawy zabroniono Żydom i nie-Żydom zawierania małżeństw jak również wspólnego życia w nieformalnych związkach.

"Ustawa upoważniająca" Skrócona nazwa "ustawy o zlikwidowaniu biedy w niemieckim państwie" z 24 marca 1933 roku. Umożliwiła ona nazistom rozwiązanie parlamentu- Reichstagu i przejęcie nieograniczonej władzy w państwie. Ustawa ta została przyjęta większością 441 głosów "za", oddanych także przez przedstawicieli spoza NSDAP, "przeciwko" było 94 posłów SPD. 81 przedstawicieli partii komunistycznej nie wzięło udziału w głosowaniu, gdyż wielu z nich było już w tym czasie- tak jak niektórzy socjaldemokraci aresztowanych.

Wehrmacht Oficjalna nazwa niemieckich jednostek uderzeniowych. W uchwale wojskowej z 21. maja 1935 roku, która wprowadzała powszechny obowiązek służby wojskowej, napisano, że "Wehrmacht to zarówno wojsko jak i szkoła wychowania wojskowego niemieckiego narodu. Składa się z wojska lądowego, marynarki wojennej, sił powietrznych (Luftwaffe)".

Weisse Rose (Biała róża) Nazwa grupy oporu, która zawiązała się w Monachium. Należeli do niej przede wszystkim studenci, na których czele stało rodzeństwo Sophie i Hans Scholl. Wiosną 1942 roku członkowie Weisse Rose zaczęli rozdawać ulotki, w których nawoływali do walki przeciwko Hitlerowi i panowaniu nazistowskiej władzy. 18. lutego 1943 roku rodzeństwo Schollów zostało aresztowane na uniwersytecie. W

procesie toczącym się przed sądem narodowym Sophie i Hans Scholl (22 i 25 lat) zostali skazani na karę śmierci. Egzekucji dokonano 22. lutego 1943 roku.

“**Z**degenerowana i zwyrodniała” sztuka Pojęcie wprowadzone przez nazistów, opisujące dzieła malarzy i rzeźbiarzy współczesnych-przedstawicieli takich kierunków jak abstrakcjonizm, ekspresjonizm czy kubizm. Jako do “zdegenerowanej i zwyrodniałej” sztuki przynależące zostały zabronione obrazy Pabla Picassa, Otto Dix’a, Marca Chagalla, Franza Marca, Paula Klee, Maxa Beckmanna, Paula Modersohna-

Beckera, Georga Grosza czy Käthe Kollwitz. Wielu z tych “napiętnowanych” artystów musiało opuścić Niemcy.

Żydzi Żyd jest wyznawcą religii żydowskiej. Żydem jest ten, kto ma żydowską matkę- albo ten, kto przeszedł na judaizm. Bycie Żydówką czy Żydem nie wiąże się z przynależnością do jakiegoś państwa czy terenu, ale z konkretną religią. Dlatego też Żydów można znaleźć na całym świecie. Są np. Niemieccy Żydzi, Żydzi pochodzący z Etiopii czy Izraela. W czasie nazizmu błędnie “zdefiniowano” Żydów jako biologiczną “rasę”. (patrz Rasizm)

Niezbędne linki

1. Informator o Anne Frank - unikalna baza danych online dla uczniów: <http://www.annefrankguide.net/pl-PL/index.asp>
2. Multimedialna os czasu o życiu rodziny Frank: <http://www.annefrank.org/en/Subsites/Timeline/#!/en/Subsites/Timeline/>
3. 3D wycieczka wewnątrz kryjówki: <http://www.annefrank.org/en/Subsites/Home/>
4. Interesujące teksty po polsku na stronie projektu wystawy „Żydzi w Polsce”: <http://www.zydziwpolsce.edu.pl/biblioteka/biblioteka4.html>